

PROTOKOL SIRADÜZENİ VE ÖTELENEN YARGIÇLIK

ORDER OF PROTOCOL AND IGNORED JUDGEHIP

Ali ALTINTAŞ*

Özet: Protokol, kamusal yaşamda devlete, kuruma ve kişiye hak ettiği ve layık olduğu değeri ve önemi vermektir. Bu nedenle devletler, kurumlar ve kişiler arasındaki tüm ilişkilerde protokol kurallarına uymak ulusal, kurumsal ve kişisel saygınlık açısından zorunludur.¹ Bu amaca matuf olarak Ulusal ve Resmi Bayramlar ile Mahalli Kurtuluş Günleri, Atatürk Günleri ve Tarihi Günlerde Yapılacak Tören ve Kutlamalar Yönetmeliği yürürlüğe konulmuştur. Yeni Yönetmelikte erkekler ayrılığı ilkesine ve görevin önem ve önceliğine uygun düşmeyen şekilde yargı erkinin temsilcisi yargıçların, protokol sıralamasında başkentte yasama ve yürütme birimleri karşısında ötelendikleri, ilçelerde ise Cumhuriyet savcılığı–yargıçlık eşitliği bozularak yargıçların, emirleri altındaki kolluk kuvveti amirlerinin bile gerisine atıldıkları ve evrensel ilkelere uygun olmayan biçimde Cumhuriyet savcılığının tek başına yargının temsilcisi kabul edildiği dikkati çekmektedir.

Anahtar Kelimeler : Protokol Sıradüzeni, Protokol Yönetmeliği, Yargı, Yargıç, Yürütme.

Abstract: Order of protocol means to take heed of state, institution and individual that they deserve and merit in formal life. Therefore, to obey the rules of order of protocol among states, institutions and people is mandatory for national, institutional and personal regard. For this purpose, the Directive of Ceremonies and Celebrations Performed in National and Official Feasts and Local Salvation Days, Atatürk Days and Historical Days is put into effect. In the new Directive, it is noticed that judges who are the representatives of judicial branch are ignored, as an inconvenient way with the principle of seperation of powers and with the importance and priority of profession, against the units of legislation and execution in order of protocol in the capital city, also in the towns, by breaking the equality of prosecution and judgeship. They are pushed behind the heads of security forces who are under their command, and this is not consistent with the universal principles, because public prosecution is accepted as the only representative of the judiciary.

Keywords: Order of Protocol, The Directive of Order of Protocol, Judiciary, Judge, Execution.

* Dr., Büyükçekmece Hakimi

¹ Nihat Aytürk, Protokol Yönetimi, 4. Basım, TODAİE Yayını, Ankara, Şubat 2010, s. 10.

GİRİŞ

“Medeniyet Ayrıntıdadır.”

Voltaire

Protokol kuralları, her ülke için önemli olmakla birlikte, İspanya, Rusya, Almanya, Birleşik Krallık, İtalya, Avusturya, Türkiye gibi kimi ülkelerde çok daha büyük önem taşır. Özellikle kavramın ortaya çıktığı yer olan Fransa’da protokol kuralları, bir tür dini kurallar bütünü haline gelirken protokol, XIV. Louis’in deyimiyle “herkesin üstünde bir tür din” olarak kutsanır. Nitekim Fransız Akademisi üyesi Jules Cambon da protokolü, “kuralları ve sırları ile bir din” olarak tanımlar.²

Ülkemizde, protokol sıradüzeninde yapılan hemen her değişiklik, tartışmaları beraberinde getirmiştir. Öyle ki yüksek mahkemelerin başkanları, on altı yıl süreyle devlet protokolünde kendilerine ayrılan sıralamaya tepki göstererek başkentteki törenlere katılmamışlardır. İl ve ilçelerde yapılan resmi törenlerde protokol sıradüzeninde sıkça yaşanan tartışmalar basında yer almıştır.³ Şehit cenaze töreni⁴ ve futbol müsabakaları⁵ dahi protokol kavgasına sahne olmuştur. 30 Ağustos Zafer Bayramı töreninde bakanların, korgenerallerin giriş yaptığı kapıdan Genelkurmay Başkanlığı’na girmeleri,⁶ tümgeneralin rektör tarafından kapıda karşılanmayışı⁷ sorun yaratmıştır.

² Necmi Akman, “Türkiye’de Protokol Uygulamaları ve Demokrasi İlişkisi”, <http://necmiakman.blogspot.com.au/2015/01/turkiyede-protokol-uygulamalari-ve.html> (11 Şubat 2015).

³ <http://www.sanyoluhaber.com/foto-galeri/Gune-damgasini-vuran-protokol-kavgasi-/2044/> (1 Mart 2015), http://www.sabah.com.tr/gundem/2010/09/05/sivas_kongresinde_protokol_tartismasi (1 Mart 2015)

⁴ <http://www.habererk.com/haber/10382/sehit-cenazesinde-protokol-kavgasi> (1 Mart 2015).

⁵ <http://www.aksam.com.tr/spor/koltuk-kavgasi--29919h/haber-29919> (1 Mart 2015).

⁶ <http://www.milliyet.com.tr/protokol-tartismasi/siyaset/haberdetayarsiv/01.09.2006/169909/default.htm> (22 Şubat 2015).

⁷ Namık Kemal Üniversitesi Tıp Fakültesi Araştırma ve Uygulama Hastanesi’ne katkı sağlanması amacıyla düzenlenen yemeğe katılmak üzere gelen Garnizon Komutanı 8’inci Mekanize Piyade Tugay Komutanı Tuğgeneral İsmail Gümüştekin, Rektörün kendisini kapıda karşılamadığı gerekçesi ile protesto ederek geri dönmüştü (http://www.hurriyet.com.tr/gundem/13793729_p.asp).

Protokol sıradüzeninde yaşanan tartışmalar ülkemize özgü değildir. 19. yüzyıl başına kadar elçiler, kendi hükümdarlarını temsil ettikleri yabancı saraylarda diğer elçilerin önüne geçmek, kral ve kraliçelere mümkün olduğu kadar yakın mesafede yer almak için diğer elçilerle itişip kakışmakta beis görmedikleri gibi öncelik iddiasıyla birbirleriyle yumruklamaya kadar gitmişlerdir.⁸

30 Eylül 1661 günü Fransız ve İspanyol elçileri, Londra Kalesi'nin bulunduğu iskeleden Londra'ya yeni atanan İsveç elçisini almak üzere arabalarını göndermişti. Ancak İsveç elçisi, İngiltere Kralı tarafından gönderilen arabaya binmiş ve hareket etmişti. Fransız elçisinin gayretkeş arabacısının İspanyol elçisinin arabasından önce İsveç elçisinin arabasının arkasına takılması (İspanyol elçisinden önce gelmesi), İspanyol elçisinin arabacısı tarafından İspanya Kralı'na ağır bir hakaret olarak yorumlanmıştı. Bu olay üzerine elçilik arabalarını koruyan 150'şer asker birbirine girmiş ve bir arabacı öldürülmüştü. Bu olaylar, Fransa Kralı XIV. Louis'nin İspanya ile diplomatik ilişkilerini kesmesine yol açtığı gibi İspanyol elçisinin bu protokol ihlâli nedeniyle cezalandırılmaması ve Fransa'dan resmen özür dilenmemesi halinde İspanya'ya savaş açmakla tehdit etmesine neden olmuştu.⁹ 1768 yılında, Londra'da İngiliz Kralı'nın sarayında verilen bir baloda, Fransız ve Rus elçilerinin oturmadaki öncelik konusunda tartışmaya girmeleri, sorunu düelloya kadar götürmelerine ve iki ülkeyi savaş olasılığı ile karşı karşıya bırakmalarına yol açmıştı.¹⁰

Yargı erki, yasama ve yürütme erklerinden bağımsız fakat devletten bağımsız değildir. Anayasa ile bağlıdır ve bu anayasa ile kurulan teşkilat içinde yer almaktadır. Protokol ise sadece yürütme erki ile ilgili bir düzenleme ve faaliyet olmayıp devletin diğer erklerini de kapsayan bir olgudur. Nitekim yasama da yürütmeden bağımsızdır ama yasama gücünü temsil edenler yani milletvekilleri de protokolda yerlerini alırlar. Yargı mensupları da birtakım toplantılara ve törenlere katılmak, yazışmalar yapmak, temaslarda bulunmak durumunda olduklarına göre yargının protokolden soyutlanması hukuken ve sosyal bakımdan söz konusu değildir.¹¹

⁸ Kerim Gürel, Protokol Bilgileri, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1986, s. 9.

⁹ Mehmet Altınöz ve Hasan Tutar, Protokol Bilgisi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, Ekim 2005, s. 11, Gürel, s.10.

¹⁰ Alptekin Ünlütürk, Sosyal Davranış Kuralları ve Protokol, Dost Kitabevi, Ankara, 2002, s.14.

¹¹ Uğur İ. Hakkioğlu, "Yargı ve Protokol", *Yargıtay Dergisi*, C. 28, S. 1-2 (Ocak - Nisan 2002), ss. 39-60, s. 43-44.

Her kişi ve kurum kendini önemli kabul ettiği için protokolde önde ve üstte yer almak istemektedir. Yargı erki mensupları da zaman zaman protokolde öngörülen sırayı veya törenlerde kendilerine ayrılan yeri beğenmeyip tepkilerini çeşitli şekillerde ortaya koymaktadır. Çünkü protokolde yargı mensuplarına ayrılan yerin yargının saygınlığına uygun olması gerekir. Fakat özellikle ilçe protokolünde yargıcılara ayrılan öncelik ve öndelik sırası, yargının devlet sistemindeki konumuna, anayasanın sistem ve ruhuna aykırıdır. Cumhuriyet başsavcılığının (CBS) yürütme erki (Adalet Bakanlığı) ile bağı ve harcama yetkisi yanında kolluk üzerindeki idari yetkileri onu, adliye içinde ve bürokrasi nazarında güçlü bir aktör konumuna getirmiştir. Başka bir anlatımla yürütme erki ile yakın işbirliği ve idari ve mali yetkiler, gücü ve ayrıcalığı da beraberinde getirmektedir. Bu güç ve ayrıcalık protokol sıradüzenine de yansımış görünmektedir.¹²

Konumuz bakımından ayrıntısına geçmeden önce protokolün tanımını yapmak ve öndegelme - öncegelme kavramları üzerinde durmak gerekir.

1. Protokol Kavramı

Dar anlamda protokol kavramı, kamu belgelerinin aslı, milletlerarası konferansların ve anlaşmaların tutanakları demektir.¹³ Geniş anlamda protokol, devlet ve diplomasi alanındaki törenlerde, resmi ilişkilerde ve sosyal yaşamda uygulanması gereken kurallar bütünüdür.¹⁴

¹² Avukat Zehra Çiğdem Özcan, CBS'nin adliyedeki konumu şu sözlerle eleştirmektedir: "Savcılık müessesesinin adliyedeki müstesna konumunun gereği olarak, yargılamada 'devlet tarafı' olduğu gerçeğine aykırı bir halde kendini 'devletin simgesi' olarak gören savcılar, bir devlet kurumu olan adliyede tabelaların nereye asılacağına, hangi kalemin nereye yerleştirileceğine, kimi nasıl arayacaklarına, baro odalarında su olup olmayacağına, avukatın fotokopiyi nerede çektireceğine veya otoparka saat başı ne kadar ücret ödeyeceğine de elbette ki karar vereceklerdir. Bu fiiliyat elbette ki savcıların/başsavcının kişiliği ya da egosuyla açıklanamaz. Avukatla eşit olan savcılarının neden HSYK'da yargıçlarla birlikte olduğunun sorulmasını gerektiren devlet geleneğinden başlamamız gerekir. Her iktidarın beka bekçisi kabul ettiği savcılık makamının sual olunmaz konumu değişmemektedir" (Zehra Ç. Özcan, İstanbul Adliyesi Kimin?, <http://www.bianet.org/bianet/insan-haklari/132951-istanbul-adliyesi-kimin/>, 10 Mart 2015). Özcan'ın aradığı yanıtı İstanbul Adliyesinin 0 212 375 75 75 numaralı santral telefonu, 27.07.2011 - 03.08.2011 tarihleri arasında arayanları "İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı İstanbul Adliye Sarayına hoş geldiniz" anonsu ile karşılayarak vermiştir.

¹³ İlhan Mısırlı, Sosyal Davranışlar ve Protokol Bilgisi, Detay Yayıncılık, Ankara, 2006, s. 13.

¹⁴ Altınöz ve Tutar, s. 8.

Kamu yönetimi sözlüğünde protokol, kimi kurumların ve o kurumların yöneticilerinin resmi ilişkilerini ve törensel etkinliklerini düzenleme, törene katılanların öncelik ve sonralık durumuna göre yerlerini belirleme, törensel davranışları ve kuralları saptama olarak tanımlanmıştır.¹⁵

Bir başka tanıma göre protokol, kamu görevlisinin, bu sıfatla tören ve benzeri durumlarda uymak zorunda olduğu davranış biçimidir. Bunların tamamı protokol kurallarını oluşturur.¹⁶

Protokolün genel kabul gören tanımı ise şu şekildedir; “Protokol, törenlerde ve resmi ilişkilerde tefrişat ve öncelikler konusunda uygulanacak kaideler bütünüdür.”¹⁷

Kamusal yaşamda bütün toplantı, tören, konferans vb. etkinlikler; bireysel, kurumsal, ulusal ve uluslararası tüm ilişkiler ve görüşmeler; kabul, ziyaret ve ziyafetler daima protokol kurallarına uygun olarak düzenlenir. Bu protokol uygulamalarının uygulanış biçimi, eğitim gibi diğer kültürel aktarım araçları yanında, bir siyasal kültürün otoriter, totaliter ya da demokratik olarak gelişmesinde ve kurumsallaşmasında belirleyici olur.¹⁸

Türkiye'nin protokol kuralları ayrıntıları ile ele alındığında; Türk siyasi kurumunun asker-sivil bürokratik vesayet altında bulundurulduğu; oturma düzenlerinin ve davranış kalıplarının buna göre şekillendirildiği ileri sürülebilir.¹⁹ Fransa-İspanya ve Fransa-Rusya arasında yaşanan tarihi olaylarda görüldüğü gibi devletlerarası ilişkilerde ve diplomaside protokol uygulamalarının yol açtığı en büyük sorun, “öncelik hakkı” ya da “önde gelme sırası” uygulamalarında ortaya çıkar. Ancak, “öncelik hakkı” ya da “önde gelme sırası” uygulaması bir

¹⁵ Aytürk, s. 6.

¹⁶ Mehmet Aldan, Necdet Uygun ve Şükrü Er, “Protokol ve Görgü Kuralları”, *İdarecinin Sesi Dergisi*, C.12, S. 69 (Temmuz-Ağustos 1998), ss. 45-47, s. 45.

¹⁷ Altınöz ve Tutar, s. 9.

¹⁸ Akman.

¹⁹ Sivil demokratik kurum ve kişilerin askeri otoriteye biat seremonilerine, 2010 yılına kadar yapılan 30 Ağustos Zafer Bayramı kutlamalarında rastlanır. Genelkurmay Başkanı tören alanına girerken “Genelkurmay Başkanı gelmiştir” anonsu ile protokol heyeti ayağa kalkar; Meclis Başkanı, Başbakan ve kabinesi, canlı yayında ve halkın huzurunda, tebrikat sırasına girerek Genelkurmay Başkanını tebrik ederler. Bu durumun bazı bakanları rahatsız etmesi üzerine 2010 yılında tebrikatı kabul etme işini Başbakan ve Meclis Başkanı üstlendi (Akman).

ülkenin otoriter, totaliter ya da demokratik eğilimli olup olmadığını görmek bakımından da ilginç olabilir.²⁰

2. Protokolde Öndegelme ve Öncegelme

Protokolde öndegelme (öncelik-sonralık sıradüzeni) sıralama düzeninde hiyerarşik olarak önde (üstte) yer alma hakkıdır. Üst unvan veya rütbe taşıyan kişi, hiyerarşik olarak sıralamada önde gelir.²¹ Genel olarak bu hak, hukuksal ve yönetsel statüden doğar. Her ülkede, devlet ve kamu kurumlarının ve bu kurumları temsil eden kişilerin resmi unvan, rütbe ve statü sahibi şahsiyetlerin yer aldığı bir protokol listesi (sıradüzen) vardır. Söz konusu liste, anayasa ve yasalara, teammüllere (ulusal ve kurumsal geleneklere) göre belirlenir. Bu sıralama resmi toplantılarda, törenlerde, resmi kabullerde, davet ve ziyafetlerde titizlikle uygulanır. Protokol sıralaması hiyerarşik bir ast-üst sıralaması olmasa da, ulusal ve/veya kurumsal bir "itibar sıralaması" olması nedeniyle önem taşır.²²

Her örgütü, daima kurum amiri yönetici temsil eder. Bu yönetici daima örgütü adına konuşur ve hareket eder.²³

Öncegelme sıralaması yatay olarak yapılır. Yatay sıralama eşitler arası önceliği ifade eder.²⁴

3. Devlet Protokolü

Devlet protokolü, devlet törenlerinde ve devlet başkanlarına uygulanan diplomatik ve siyasi protokol kuralları bütünüdür.²⁵ Ülkemizde devlet protokolü, tarihsel ve ulusal gelenekler ve anayasal yapı doğrultusunda devlet erkânı ve devlet ricalinden, devlet erkânı da siyasi, mülki, adli, askeri ve ilmi (akademik) erkândan oluşmaktadır.²⁶

Yeni Yönetmeliğe²⁷ göre başkentte yapılacak törenlerde tebrikatı

²⁰ Akman.

²¹ Aytürk, s. 25.

²² Akman.

²³ Aytürk, s. 29.

²⁴ Aytürk, s. 25.

²⁵ Aytürk, s. 40.

²⁶ Aytürk, s. 41.

²⁷ Bakanlar Kurulu'nun 16.04.2012 tarihli ve 2012/3073 sayılı kararı üzerine

Cumhurbaşkanı kabul edecektir.²⁸ Tebrikata giriş sırası ise şu şekildedir: Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) başkanı, başbakan, genelkurmay başkanı²⁹, ana muhalefet partisi başkanı, eski cumhurbaşkanları, Anayasa Mahkemesi (AYM) başkanı, başbakan yardımcılığı, Yargıtay 1'inci başkanı, Danıştay 1'inci başkanı, BK üyeleri ve kuvvet komutanları... Yargıtay Cumhuriyet başsavcısı, Türkiye Barolar Birliği (TBB) başkanı ile birlikte 24'üncü sırayı paylaşmaktadır.

Yargıtay 1'inci başkanları, 1960 Anayasası'ndan sonra yürürlüğe konulan protokol düzenlemesinde, kendilerine, mülki erkândan sonra yer verilmiş olmasına, *"Anayasanın, yargı gücüne tanıdığı yeri benimsemeyen bir anlayışın sakıncalı belirtisi ve yargı organlarına gösterilen gereken saygıdan uzak"*³⁰ nitelemesinde bulunarak 1961 yılından 1977 yılına kadar resmi törenlere katılmamışlardır.³¹ Yargıtay eski başkanlarından Cevdet Menteş, bu katılmayı *"Türk ulusu adına yargı erkini kulla-*

05.05.2012 tarihli ve 28283 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Yönetmelik ile 14.08.1981 tarihli ve 8/3456 sayılı BK Kararıyla yürürlüğe konulan Ulusal ve Resmi Bayramlarda Yapılacak Törenler Yönetmeliği, 03.03.1982 tarihli ve 8/4400 sayılı BK Kararıyla yürürlüğe konulan Mahalli Kurtuluş Günleri, Atatürk Günleri ve Tarihi Günlerde Yapılacak Törenler Yönetmeliği ve 04.09.1973 tarihli ve 7/7058 sayılı BK Kararıyla yürürlüğe konulan Resmi Bayramlar ve Anma Günlerinde Anıtlara Konulacak Çelenklerin Hazırlanma, Taşınma ve Sunulması Hakkında Yönetmelik yürürlükten kaldırılmıştır.

²⁸ Ülkemizde devlet protokolünü düzenleme ve gerektiğinde değiştirme yetkisi Atatürk'ün Cumhurbaşkanı olarak imzasını taşıyan 9 Ocak 1927 tarih ve 4611 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile Dışişleri Bakanlığı Protokol Genel Müdürlüğü'ne verilmiştir. Ayrıca 24.06.1994 tarihli, 4009 sayılı Dışişleri Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanun'un 2/j maddesinde Dışişleri Bakanlığının görev ve yetkileri arasında Türkiye Cumhuriyeti devlet ve dışişleri protokolünü düzenlemek ve yürütmek yer almaktadır.

²⁹ Karakaş, yeni Protokol Yönetmeliği'nde bir devlet memuru olan genelkurmay başkanının devlet protokolünün hâlâ ve yine üçüncü sırasında bulunmasının tuhaf, anakronik, antidemokratik bir manzara oluşturduğunu ileri sürmektedir. Karakaş'a göre devlet protokol listesi bir devletin değerler hiyerarşisini, demokratikleşme düzeyini adeta bire bir yansıtan bir listedir, bir görünümdür. Yeni Protokol listesi anlayışı benimsenmiştir. Eser Karakaş, "Devlet Protokolü ve Siyaset", Zaman, 8 Kasım 2012, http://www.zaman.com.tr/yorum_yorum-eser-karakas-devlet-protokolu-ve-siyaset_2012737.html (1 Şubat 2015).

³⁰ Cevdet Menteş, "1976-1977 Adalet Yılı Açılış Konuşması", Yargıtay Birinci Başkanlarının Adalet Yılı Açılış Konuşmaları 1943-1993, Ali Rıza Geniş (drl.), Yargıtay Yayınları No: 25, Ankara, 1993, ss. 347-356, s. 351.

³¹ Cevdet Menteş, "1974-1975 Adalet Yılı Açılış Konuşması", Yargıtay Birinci Başkanlarının Adalet Yılı Açılış Konuşmaları 1943-1993, Ali Rıza Geniş (drl.), Yargıtay Yayınları No: 25, Ankara, 1993, ss. 330-346, s. 337.

nan yargıçların, o yüce varlık adına direnmesi” olarak nitelendirmiştir.³² Yargıtay Başkanlığı, Anayasa’daki düzenleme sırasına uygun şekilde Yargıtay ve Danıştay başkanlarına, protokolde AYM başkanının yanında yer verilmesini talep etmiş, talep kabul görmediği için Adalet Bakanlığı’na hitaben yazılan 18.09.1962 tarih ve 3260 sayılı yazı ile talep kabul edilmedikçe törenlere iştirak edilmeyeceği bildirilmiştir.³³ Yenilenen protokol sıralaması yıllar sonra Yargıtay’da ve Danıştay’da benzer tepkilerin dile getirilmesine neden olmuştur.³⁴

Esasen yargının protokoldeki yerine ilişkin tartışmalar ve yargı mensuplarının kendilerine ayrılan sıraya itirazları yeni değildir. 1976 yılında Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil,³⁵ Ankara Senatörü Dr. Ergün Ertem tarafından kendisine yöneltilen “*Anayasamızda yüksek mahkemeler Yargıtay, Danıştay ve Askeri Yargıtay olarak belirlenmiş ve 145’inci maddesinde AYM’den söz edilmiştir. Görev yetkileri Anayasamızda belirlenen yüksek yargı organlarının birinin diğerine üstünlüğü hiçbir zaman söz konusu edilemeyeceğine göre AYM başkanına başbakanın yanında yer verildiği halde Yargıtay başkanının Ankara valisinden sonra 17’nci sırada gösterilmesi Anayasamız ve hukuk devleti anlayışı içinde nasıl izah edilebilir?*” sorusuna³⁶ aşağıdaki şekilde yanıt vermiştir:

“... Yabancı ülkelerde de araştırma yapılmıştır. Dış temsilciliklerimiz vasıtasıyla 57 ülkedeki uygulama hakkında sağlanan bilgilerden aşağıdaki sonuçlara ulaşılmaktadır.

a) AYM’nin mahiyeti değişik ülkelerde tanınmakta ve bu bakımdan AYM başkanına diğer yüksek yargı organları başkanlarına nazaran öncelik tanınmaktadır. Bu yer, genellikle, ülkemizde olduğu gibi başbakanın sonra BK üyelerinden öncedir.

³² Cevdet Menteş, “1977-1978 Adalet Yılı Açılış Konuşması”, Yargıtay Birinci Başkanlarının Adalet Yılı Açılış Konuşmaları 1943-1993, Ali Rıza Geniş (drl.), Yargıtay Yayınları No: 25, Ankara, 1993, ss, 357-367, s. 364.

³³ Gürsel Mol, Türk Hukuk Tarihi Sürecinde Yargıtay, Yargıtay Yayınları No: 28, Ankara, 2004, s. 291.

³⁴ “Yargı Askerin Yerine Göz Koydu” <http://www.haberturk.com/gundem/haber/749783-yargi-askerlerin-yerine-goz-koydu> (09 Mart 2015).

³⁵ Çağlayangil, İsmet İnönü’nün protokolü kendisine şöyle tarif ettiğini anlatır: “Büyüğünün önüne geçme, ayarınla yan yana yürü, küçüğünün ardına düşme” (Gürel, s. 12).

³⁶ http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/CS_/t16/c029/b010/cs__160290100178.pdf (23 Şubat 2015)

b) Yargıtay başkanına veya onun yerini tutan mahkemeler başkanına ancak AYM'nin mevcut olmadığı hallerde daha ileri bir öncelik tanınmaktadır. Ancak Yargıtay başkanına veya onun yerini tutan mahkemeler başkanlarına ülkelerin çok büyük bir ekseriyeti askeri ve sivil erkân arasında yer vermektedir.

c) Diğer yargı organları başkanlarına bun ülkelerin bir kısmında Yargıtay başkanları ile aynı öncelik tanınmakta, bir kısmında ise daha aşağıda bir sıra verilmektedir.

Yabancı ülkelerdeki tatbikata benzer olan yurdumuzda halen cari uygulamada AYM başkanı başbakanın sonra, ana muhalefet partisi başkanı ve genelkurmay başkanı ile birlikte 5'inci sırada yer almakta Yargıtay başkanı ise siyasi parti genel başkanları, Cumhuriyet Senatosu üyeleri, milletvekilleri ve generaller ile amirallerden sonra 12'nci sırayı işgal etmektedir. Sıralamada Yargıtay başkanını, Danıştay, Sayıştay, Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi ve sırası ile diğer yüksek yargı organları takip etmektedir. Ankara valisi ise mülki erkânın sonunda ancak 31'inci sırada³⁷ yer almaktadır.³⁸

Çağlayangil, *"Tarih boyu Türk devletlerinin adaletle verdiği değer ve Anayasamızın hükümleri ortada iken devlet protokolünde adaletin temsiline gereken önem verilecek midir?"* sorusunu ise aşağıdaki şekilde yanıtlamıştır.

"Devlet Protokol Yönetmeliği Tasarısı'nın yeniden yeniden düzenlenmesi amacıyla çalışmalarını sürdüren komisyonda, AYM'nin yasama organı tarafından kabul edilen kanunların Anayasa'ya uygunluğunu denetleyen özel bir yargı organı olması bakımından bu mahkeme başkanına devlet protokolünde verilen yerin normal olduğu, Anayasa'da yargı erki yürütmeden sonra geldiğine göre yüksek yargı organlarının Bakanlar Kurulu'ndan (BK) sonra gelmesi gerektiği ancak yargı erkini temsilen yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay, Yüksek Askeri İdare Mahkemesi başkanlarının genelkurmay başkanından sonra ve BK'den önce yer alabilecekleri, Cumhuriyet başsavcısı ve Danıştay başkanı sözcüsünün diğer yargı organları başkanları ile birlik-

³⁷ Yeni Yönetmelik'te 39'uncu sırada...

³⁸ http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/CS_/t16/c029/b010/cs_160290100180.pdf (23 Şubat 2015).

te BK'den sonra bulunabilecekleri görüşü Yargıtay dâhil diğer bütün temsilciler tarafından benimsenmiş ve kabul görmüştür. Ancak genelkurmay başkanlığınca askeri jiyerarşi bakımından tuğgeneral olan Askeri Yargıtay başkanı ve tümgeneral rütbesindeki Yüksek Askeri İdare Mahkemesi başkanının kuvvet komutanlarının önüne geçmeleri düşünülemeyeceğinden bunların askeri erkân meyanında rütbelerine uygun sıralarda yer almaları talep edilmiş olduğundan bu husus da göznünde turularak yapılan yeni sıralamada Yargıtay ve Danıştay başkanlarına, AYM başkanı ve genelkurmay başkanı ile birlikte başbakan ve ana muhalefet başkanından sonra 6'ncı sırada yer verilmiş bulunmaktadır."³⁹

Çağlayangil'in açıklamasına göre AYM'ye diğer yargı organları karşısında öncelik verilmesini gerektiren husus, yasama organınca kabul edilen kanunların Anayasa'ya uygunluğunu denetlemektir. Millet adına yetki kullanarak vatandaşın açtığı davaların temyiz merci olarak görev yapan Yargıtay ve Danıştay'ın başkanları, kurumlarının yaptıkları işin önem derecesi nedeniyle AYM başkanından sonra gelmektedir. AYM'nin önceliği, denetlediği işin yasama organı faaliyeti olmasından kaynaklanmaktadır. Çağlayangil'in bir diğer yaklaşımı, anayasada erkeklerin düzenleniş sırasına göre protokol sıralamasının belirlendiğidir. Anayasa'yı hazırlayan yasama organının, protokol sıralamasının da buna paralel oluşturulacağı gerçeği karşısında yargı erkini, yasama ve yürütme erkinden önce anayasaya yazması beklenemez.

1960-1980 yılları arasında (Cumhurbaşkanı sıralama dışı bırakılarak) uygulanan devlet protokolü sıradüzeninde AYM başkanı 5'inci, Genelkurmay başkanı 6'ncı, Yargıtay başkanı 7'nci sırada iken 12 Eylül 1980 darbesinden sonra Genelkurmay başkanı 4'üncü sıraya yükseltilmiş, AYM başkanı 7'nci, Yargıtay başkanı 8'inci sıraya indirilmiştir.⁴⁰

Yeri gelmişken belirtelim; protokol sıralamasında genelkurmay başkanı Arjantin ve Brezilya'da 11'inci,⁴¹ Hindistan'da 12'nci, Fransa'da

³⁹ http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/CS_/t16/c029/b010/cs_160290100180.pdf (23 Şubat 2015).

⁴⁰ 12 Eylül 1980 darbesinden sonraki dönemde Cumhurbaşkanlığı Konsey üyelerinin Cumhurbaşkanından, eski cumhurbaşkanlarının da ana muhalefet partisi başkanından sonra gelmek üzere protokol sıradüzenine dâhil edilmeleri, yüksek mahkeme başkanlarının ikişer sıra gerilemesine yol açmıştır.

⁴¹ Arjantin ve Brezilya gibi vesayetçi demokrasi örneklerini teşkil eden ülkelerde ise

19'uncu,⁴² Yeni Zelanda ve Polonya'da 20'nci, İspanya'da 24'üncü, İtalya'da 25'inci, Kanada'da 29'uncu, Avustralya'da 37'nci sıradadır.⁴³ Amerika Birleşik Devletleri'nde askeri kurumları temsil eden kişiler, devlet protokolü önde gelme sırasının en sonuna dizilirler. Protokol önde gelme sırası, seçilmişlerin ve hukuk devletinin öne çıkarılmasını sağlayacak şekilde düzenlenir ve otoriter ve totaliter yapıların ayrılmaz parçasını oluşturan devletin zor kullanan kurumlarının temsilini sona bırakır.⁴⁴

Türkiye'de askeri darbeler, askerin üstünlüğünü ve vesayetçi durumunu pekiştirmek amacıyla protokol önde gelme sırasında askerleri, seçilmişlerin ve hukuk devletinin temsilcilerinin de önüne yerleştirmiştir.⁴⁵ Her askeri darbe, askeri yukarıya çıkarmış, seçilmişleri aşağıya indirmiştir. 1960 yılına kadar Türkiye'de seçilmişler (milletvekilleri) 4'üncü sırada iken bugün 21'inci sırada yer almaktadırlar.⁴⁶

8 Mayıs 2008'de Cumhurbaşkanı Abdullah Gül tarafından onaylanarak yürürlüğe giren yeni protokol listesinde AYM başkanı 6'ncı, Yargıtay başkanı 7'nci, Danıştay başkanı ise 8'inci sıraya yükseltilirken Yargıtay ve Danıştay daire başkan ve üyeleri, Cumhurbaşkanlığı ve TBMM Genel Sekreter yardımcılarının gerisine alınmışlardır.

Bu düzenleme yargı camiasında büyük rahatsızlık yaratmıştır. 12 Ekim 1998 yılında 9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in onayından geçen protokol listesinde, 14 Aralık 2005'te "Değişiklik", 8 Mayıs 2008'de de "düzeltme" adı altında yapılan değişiklikler sonrasında yargı mensuplarının alt sıralarda kalması dikkati çekmiştir. 2005 listesinde 50. sırada bulunan TBMM Genel Sekreteri, 16 basamak yükselti-lerek yeni listede (8 Mayıs 2008) 34. sıraya konulmuş, Cumhurbaşkanlığı genel sekreter yardımcıları 52 olan protokol sıralarını korurken, TBMM Genel Sekreter yardımcıları da 53. sırada yer almışlardır. Buna karşın, Yargıtay daire başkan ve üyelerinin 56 olan sıraları 57'ye, Da-

ordunun protokol düzenindeki temsili, hukuk devletini temsil eden kurumlar ve hatta bazen seçimle yönetilen kurumların önüne geçirilmiştir (Akman).

⁴² Fransa Cumhuriyeti'nde devlet protokol listesi, yönetimleri seçimle belirlenen kurumları öne çıkarırken, hukukun üstünlüğünü temsil eden kurumları ondan sonra sıralar. Devletin zor kullanan güçlerini ise sona bırakır (Akman).

⁴³ http://en.wikipedia.org/wiki/Order_of_precedence (09 Şubat 2015).

⁴⁴ Akman.

⁴⁵ Akman.

⁴⁶ Aytürk, s. 44.

niştay daire başkan ve üyelerinin 57 olan sıraları 58'e, Sayıştay Daire Başkan ve üyelerinin 58 olan sıraları ise 59'a kaydırılmıştır. Yargıtay Daire Başkan ve üyelerinin 1998'den önce 53 olan sıralarının 2005'te 56'ya, 2008'de ise 57'ye itilmesiyle yargı mensupları 1998'den bu yana dört sıra geriye gitmişlerdir.⁴⁷

Önceki yönetmelikte art arda sıralanan AYM başkanı (6) ile Yargıtay (7) ve Danıştay (8) başkanları arasına yeni Yönetmelikte başbakan yardımcısı (7) sokulmuş, Yargıtay başkanı 8'inci, Danıştay başkanı 9'uncu sıraya indirilmiştir.

4. Adli Protokol

Adli protokol, yargı organlarında ve adli kuruluşlarda düzenlenen törenlerde ve toplantılarda uygulanan törensel ve biçimsel davranış kuralları ile yargı mensuplarının kıyafetleri, davalar ve adli yazışmalar konularında uygulanan kurallar bütünüdür. Söz konusu protokol kuralları adli mevzuatta yer almakta, adli gelenek ve kültür olarak uygulanmaktadır.⁴⁸

Yüksek yargı organları ve adli makamlar protokol sıradüzeni şu şekildedir: AYM başkanı, Yargıtay 1'inci başkanı, Danıştay 1'inci başkanı, Sayıştay başkanı, Yargıtay Cumhuriyet başsavcısı, TBB başkanı, Danıştay başsavcısı, AYM başkan vekili, Uyuşmazlık Mahkemesi başkanı, AYM üyeleri, Yargıtay 1'inci başkan vekilleri, Danıştay başkan vekilleri, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu başkan vekili, Yargıtay Cumhuriyet başsavcı vekili...

⁴⁷ Yargı çevreleri "Aday adayları bile önümüzde" diyerek protokol listesine tepki göstermiştir. Bir yargı mensubu; "Anayasal düzenlemede, yasama, yürütme ve yargı üç temel erk olarak yer almaktadır. Bu nedenle yargı erkinin de devlet protokolü içinde yer alması zorunludur. Ancak bulunacağı yerin konum ve saygınlığı ile mütenasip olması da gereklidir. Adalet Bakanlığı müsteşarı ile müsteşar yardımcısı, valiler Yargıtay ve Danıştay üyeliği için aday adayı oldukları halde protokol sıralamasında bu mahkemelerin daire başkan ve üyelerinin önünde yer almışlardır. Yargıtay üyelerinden müteşekkil birinci Başkanlık Kurulu huzurunda yemin eden Rekabet Kurulu başkanı ve Sermaye Piyasası Kurulu başkanına Yargıtay daire başkan ve üyelerinin önünde yer verilmiştir. Yargıtay ve Danıştay Başkanları YÖK Başkanının önünde olduğundan doğal olarak Yargıtay ve Danıştay üyelerinin YÖK üyelerinin önünde olması gerekirken gerisinde yer almışlardır. Oysa yüksek mahkeme üyeleri anayasal bir devlet erki kullanırken, anılan kurulun üyeleri idari bir kuruluşu oluşturmaktadır."

(<http://www.memurlar.net/haber/113793/>)
⁴⁸ Aytürk, s. 75.

5. İl Protokolü

Başkent dışındaki illerde uygulanan protokol sıradüzeni (mülga) Ulusal ve Resmi Bayramlarda Yapılacak Törenler Hakkında Yönetmelik⁴⁹ ekinde “İl Protokol Listesi” olarak yer almakta idi. Söz konusu Yönetmelik, 16.04.2012 tarihli Yönetmelik ile yürürlükten kaldırılmıştır (m. 10). Başkent dışındaki illerde uygulanacak tebrikata giriş sırası Yönetmelik ekinde “Başkent Dışındaki İllerde Tebrikata Giriş Sırası” olarak belirtilmiştir.

Başkent dışındaki illerde tebrikatı vali kabul eder. TBMM Başkanı, başbakan veya bakanların törene katılması durumunda; Cumhuriyet Bayramı ve Zafer Bayramı tebrikatını, mahalli mülki amir ile birlikte kabul eder ve önde yer alırlar (m. 4/a). Bu kişilere şeref tribününde mahalli mülki amirden önce yer verilir (m. 4/b). Resmi bayramlarda tebrikat sırasının en önünde TBMM üyeleri yer almaktadır. Ardından sırasıyla mahallin en büyük komutanı, general ve amiraller, garnizon komutanı, büyükşehir belediye başkanı, bakan yardımcısı, il belediye başkanı, Cumhuriyet başsavcısı, adli yargı adalet komisyonu başkanı, bölge adliye ve bölge idare mahkemesi (BİM) başkanları, bölge adliye mahkemesi (BAM) Cumhuriyet başsavcısı, idare ve vergi mahkemeleri başkanları, üniversite rektörleri, baro başkanı, vali yardımcısı, kaymakamlar, il genel kolluğunun en üst amirleri, il genel meclisi başkanı ile ilçe belediye başkanları, rektör yardımcısı, fakülte dekanları, enstitü ve yükseköğretim müdürleri, genel ve özel bütçeli kuruluşların üst yöneticileri, valilikçe belirlenecek sayıda, garnizon komutanınca tespit edilecek silahlı kuvvetler mensupları ile yargıçlar, savcılar, noter odası başkanı gelmektedir.⁵⁰

⁴⁹ 01.10.1981 tarih ve 17475 sayılı RG’de yayımlanmıştır.

⁵⁰ Yargıçlar il/ilçe protokolünde noter odası başkanı/noterler ile denk tutulmuşlardır. Bu iki meslek grubunun hukuk fakültesinden mezun olmak dışında hiçbir ortak noktaları yoktur. Hukuki güvenliği sağlamak ve anlaşmazlıkları önlemek için işlemleri belgelendirme işi yapan (1512 sayılı Noterlik Kanunu m.1), adam çalıştıran, mekân kiralayıp vergi ödeyen noterlik kurumu ile Türk milleti adına yargı yetkisi kullanan, anayasal üç erkten birinin temsilcisi sıfatını haiz yargıçlık eşit statüde değildir. Öyle olsaydı ilk kez noterliğe başlayan noterlere (1512 SK m. 37) ve noter kâtiplerine (Noterlik Kanunu Yönetmeliği m. 74) yargıçların yemin ettirmesine gerek kalmaz, noter dairesindeki belgelerden örnek verilmesi yargıç iznine bağlanmaz (1512 SK m. 95), noter defterleri yargıç tarafından onaylanmaz (Noterlik Kanunu Yönetmeliği m. 47), noterler bu işlemleri kendileri yapabilirlerdi.

6. İlçe Protokolü

İlçe protokolü, anılan Yönetmelik ekindeki “Başkent Dışındaki İllerde Tebrikata Giriş Sırası” başlığı altına “Not” düşülerek düzenlenmiştir. “Not”un 2’nci maddesine göre ilçelerde tebrikata giriş sırası ildeki sıraya göre belirlenir. Bu durumda ilçede yapılacak resmi bayram törenlerinde tebrikatı kaymakam kabul edecektir. Tebrikata giriş sırası ise şu şekilde olacaktır: TBMM üyeleri, mahallin en büyük komutanı, general ve amiraller, garnizon komutanı, ilçe belediye başkanı, Cumhuriyet başsavcısı, adli yargı adalet komisyonu başkanı (adli bakımdan ağır ceza merkezi konumunda olan yerlerde), ilçe genel kolluğunun en üst amirleri, enstitü ve yüksekokul müdürleri, genel ve özel bütçeli kuruluşların üst yöneticileri, kaymakamlıkça belirlenecek sayıda, garnizon komutanınca tespit edilecek silahlı kuvvetler mensupları, yargıçlar, savcılar, noter odası başkanı...

Öncelikli mesele, Cumhuriyet başsavcısının tebrikata giriş sırasında yargıyı mı, Adalet Bakanlığını mı yoksa adliyeyi mi temsil ettiği. Bu aşamada, CBS kurumunun tanımı, kuruluşu ve görevleri ile Cumhuriyet savcılarının statüsü üzerinde durmak ve yürütme ve yargı erklerinden hangisi içinde mütalaa edildiğini tartışmak gerekir.

7. Cumhuriyet Başsavcılığının Tanımı, Kuruluşu ve Görevleri

7.1. Cumhuriyet Başsavcılığının Tanımı

CBS; kamu hukukunun savunulması, ceza davalarına ilişkin hüküm ve kararlarla ilgili yazılı düşünce belirtilmesi, duruşmalara katılıp görüş bildirilmesi, ceza mahkemelerinin kararlarına karşı kanun yoluna başvurulması görevlerini yerine getirmek üzere mahkeme nezdinde kurulan bir kurumdur.

Bu kurum adına hareket eden kişiye Cumhuriyet savcısı denir. Cumhuriyet savcısı, suç haberini alır almaz, kamu adına, şüpheli veya sanığın, sadece gerektiğinde değil her zaman lehine olarak araştırma ve soruşturma işlemlerine girişmek, suç şüphesi yeterli yoğunluğa ulaştığında iddianame düzenlemek, düzenlediği iddianamenin iade edilmemesi halinde açılmış olan kamu davasını yürütmek ve nihayet mahkemenin verdiği kararları yerine getirmek mecburiyetinde olan ve kimilerine göre yasama, yürütme ve yargı erklerinden yürütme içinde yer alan bir devlet memurudur.⁵¹

⁵¹ Bahri Öztürk ve Mustafa R. Erdem, Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, Yeni

Savcılığın en önemli görevi olan “iddia”, yargılama makamının yargılayacağı uyuşmazlığı onun önüne getirmek ve orada tutmaktır. Bu nedenle savcı, ceza yargılaması faaliyeti içinde yargıçtan sonra gelen en önemli öznedir. Yargıç, önüne getirilen ceza uyuşmazlığını çözen kişi olarak birinci planda rol oynarken, onun önüne uyuşmazlığı getiren ve bunun için gerekli araştırma ve hazırlığı yapan savcının da önemli rolü inkâr edilemez. Ceza yargılaması içinde savcı iddia faaliyetini yürüten öznedir.⁵²

7.2. Kuruluşu

08.04.1924 tarih ve 469 sayılı Mehakimi Şer’iyenin İlgasına ve Mehakim Teşkilatına Ait Ahkâmı Muadil Kanunu ilga eden, 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun⁵³ savcılığın görev ve yetkileri ile teşkilatlanmasına açıklık getirmiştir. Kanunla, adli yargı ilk derece mahkemeleri ile BAM’lerin kuruluş, görev ve yetkileri düzenlenmiştir. Kanun’un 8 ve 9’uncu maddelerinde ceza mahkemeleri ve kuruluşu, 10, 11 ve 12’nci maddelerinde sulh ceza hâkimliği ile asliye ve ağır ceza mahkemelerinin görevleri, 15’inci maddesinde ise ceza mahkemelerinin yargı çevresi düzenlenmiştir. CBS’ler, mahkemeler çevresinde örgütlendikleri için bu düzenleme savcılın teşkilatlanmasını doğrudan etkilemektedir.

Kanun’un 16’ncı maddesinde “Mahkeme kuruluşu bulunan her il merkezi ve ilçede o il veya ilçenin adı ile anılan bir CBS kurulur” denilerek, CBS’lerin mahkemeler çevresinde kurulacağı açıklanmıştır. Aynı maddenin 2’nci fıkrasında her CBS’de bir Cumhuriyet başsavcısı ile yeteri kadar Cumhuriyet savcısı bulunacağı belirtilmiştir.

Savcılıklar, mahkeme makamı yanında görev yaparlar. Yargıçlık makamı yanında ayrıca savcılık yoktur. İddia görevini, yargıcın bağlı olduğu ya da yanında bulunduğu mahkemenin savcılığı yapar.⁵⁴

7.3. Görevleri

Çağdaş anlamda savcılık kurumunun görevleri; kamu davası açmak, ceza davalarının büyük bir kısmında kamu adına iddia maka-

CMK’ya Göre Yenilenmiş 9. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2006, s. 270.

⁵² TÜSİAD, Yargılama Düzeninde Kalite, TÜSİAD Yayını, Ankara, Kasım 1998, s. 33.

⁵³ 07.10.2004 tarih ve 25606 sayılı RG’de yayımlanmıştır.

⁵⁴ Nurullah Kunter ve Feridun Yenisey, Ceza Muhakemesi Hukuku, C. I, Beta Yayınevi, İstanbul, 2002, s. 180.

mını temsil etmek, kamu düzeninin kanunda açıkça gerekli kıldığı hallerde hukuk davalarını açmak, açılmış olan davalara katılmak ve verilen hükümlerin infazını sağlamak olarak sıralanabilir.⁵⁵

5235 SK'nin 17'nci maddesinde CBS'nin adli görevleri şu şekilde sıralanmıştır:

- a. Kamu davasının açılmasına yer olup olmadığına karar vermek üzere soruşturma yapmak veya yaptırmak,
- b. Suç işlendiğine dair yeterli dayanak noktaları bulunduğu savcı kamu davası açmaya gerek olup olmadığını araştırmakla yükümlüdür. Araştırma tamamlandıktan sonra kamu davası açmaya yeterli delile ulaşırsa iddianame düzenleyerek kamu davası açar. Yeterli delile ulaşamamışsa takipsizlik kararı verir.⁵⁶
- c. Kanun hükümlerine göre yargılama faaliyetlerini kamu adına izlemek, bunlara katılmak ve gerektiğinde kanun yollarına başvurmak,
- d. Kanunlarla verilen diğer görevleri yapmak.

7.3.1. Cumhuriyet Başsavcısının Görevleri

5235 SK'nin 18'inci maddesinde Cumhuriyet başsavcısının görevleri sayılmıştır:

- a) CBS'yi temsil etmek (5235 SK m. 18/1-1),
- b) CBS'nin verimli, uyumlu ve düzenli bir şekilde çalışmasını sağlamak, iş bölümü yapmak (5235 SK m. 18/1-2,3.)
- c) Gerektiğinde adli göreve ilişkin işlemler yapmak, duruşmalara katılmak ve kanun yollarına başvurmak (5235 SK m. 18/1-4),
- ç) Kanunlarla verilen diğer görevleri yapmak (5235 SK m. 18/1-5).

7.3.2. Cumhuriyet Savcısının Görevleri

Cumhuriyet savcısının görevleri şunlardır:

- a. Adli göreve ilişkin işlemleri yapmak, duruşmalara katılmak ve kanun yollarına başvurmak,

⁵⁵ Mustafa Saldırım, Cumhuriyet Savcısının Denetim Görevi, Adalet Yayınevi, Ankara, 2007, s. 5.

⁵⁶ Nur Centel ve Hamide Zafer, Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Yayınları, İstanbul, 2003, s. 83.

- b. Cumhuriyet başsavcısı tarafından verilen adli ve idari görevleri yerine getirmek,
- c. Gerekliğinde Cumhuriyet başsavcısına vekâlet etmek,
- d. Kanunlarla verilen diğer görevleri yapmak.

7.4. Cumhuriyet Savcılarının Statüsü

Ülkemizde, her asliye ve ağır ceza mahkemesi yanında bir savcılık örgütü bulunmaktadır. Yani savcılık teşkilatı mahkemelerin yanındadır, teşkilat olarak tektir. Mahkemeler ile savcılık arasında astlık üstlük ilişkisi yoktur. Birbirlerine emir veremezler. Cumhuriyet savcısı mesleki yönden yargıcı denetleyemez. Mahkeme ve yargıç kararlarına karşı yasa yoluna başvurma yetkisi, yargıçları denetleme anlamı taşımaz. Uyuşmazlığın üst mahkemeye götürülmesi, gerçeğin ortaya çıkarılması amacına yöneliktir, yargıcı denetleme amacı güdülmemiştir.⁵⁷

Ceza muhakemesi süjesi olarak savcının hukuki niteliği konusunda görüş birliği yoktur. Adli mi yoksa idari bir organ mı olduğu, işlemlerinin mahiyeti, taraf olup olmadığı doktrinde tartışmalıdır. Konuya ilişkin doktrin ve uygulamadaki görüşler şöyledir:

Selçuk'a göre savcılık karar organı değildir, iddia organıdır. Suçu, suçluyu araştırır, bulursa cezalandırılmasını ister, karar veremez. Savcı talep eder, yargıç hükmeder. Savcının vermiş olduğu karar, bir yargı organı kararı değildir, ulaştığı sonuçtur. Eğer yargı kararı olsaydı vermiş olduğu takipsizlik kararından vazgeçmemesi gerekirdi.⁵⁸

Soyaslan, savcının yürütme erkinin temsilcisi olduğu görüşündedir.⁵⁹ Yurtcan, devletin temel erkleri, yasama, yürütme, yargı olarak ayrıldığında, savcının yaptığı işin yürütme erki içinde düşünülmesi gerektiğini ileri sürer.⁶⁰ Artuk ve Yenidünya'ya göre günümüz ceza yargılamasının iddia, savunma ve yargı makamı olmak üzere üç süjesi vardır ve savcı, yürütmenin bir görevlisi durumundadır.⁶¹ Kunter,

⁵⁷ Sedat Bakıcı, Olaydan Kesin Hükme Kadar Ceza Yargılaması ve Ceza Kanunu Genel Hükümler, Adalet Yayınevi, Ankara, 2000, s. 114-115.

⁵⁸ Sami Selçuk, "Hukuk ve Yargıda İyileştirme Üzerine", Yeni Türkiye, Temmuz-Ağustos 1996, Yıl: 2, Sayı 10, Ankara, Ağustos 1996, ss. 561-573, s. 563.

⁵⁹ Doğan Soyaslan, Ceza Muhakemesi Hukuku, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2006, s.176, 177.

⁶⁰ Erdener Yurtcan, Ceza Yargılaması Hukuku, Alfa Yayınevi, İstanbul, 2002, s. 250, 256-258.

⁶¹ M. Emin Artuk ve A. Caner Yenidünya. "Batı ve Türk Hukuklarında Savcılığın

Yenisey ve Nuhuğlu, savcının görevinin, devletin üç ana görevinden biri olan yürütme içinde mütalaa edilebileceğini belirtir.⁶² Öztürk ve Erdem'e göre savcı, yasama, yürütme ve yargı erklerinden yürütme içinde yer alan bir devlet memurudur. Savcılar bağımsız değildir, özerktir. Çünkü onlar yürütme erki içinde yer alırlar ve bunlar için hiyerarşi söz konusudur.⁶³

Köni, erkler ayrılığı ve bu ilkenin sonucu olarak yargı ile yürütme organı arasındaki bağıllık sebebi ile savcılığın, mahkemeler nezdinde yürütmeyi temsil eden bir organ olduğu görüşündedir.⁶⁴ Bakıcı, savcının, iddia görevi yapmakla yürütme gücü içinde yer aldığını belirtir.⁶⁵ Aydın'a göre ceza muhakemesinde savcı, yürütme erki içinde yer alan bir devlet memuru,⁶⁶ Kardeş'a göre ise yürütmeye bağlı idare organizasyonunun bir parçasıdır.⁶⁷

Savcının, yargı organı sayılması gerektiği yönünde görüşler de vardır. Örneğin Centel'e göre savcının yürüttüğü iddia faaliyeti, adalete ilişkin bir faaliyettir. Zira adalete dair tek faaliyet yargılama faaliyeti değildir. Savcılık, ceza muhakemesinde toplumsal iddia makamını işgal etmek ve yasaların uygulanmasını denetlemek suretiyle adalete ilişkin yetkileri kullanmakta ve bu anlamda bir adalet organı olmaktadır. Savcı, yargıcın yanında ve onunla birlikte adaleti gerçekleştirme amacına ulaşmaya çalışan bir süjedir.⁶⁸ Centel, Zafer ile birlikte hazırladığı bir başka eserinde ise savcılığın yürüttüğü iddia faaliyetinin, yürütme faaliyeti olduğunu belirtmektedir. Savcılık, yargıçlık ile aynı yasada düzenlense ve ona benzetilmeye çalışılsa da sonuçta yargının değil, yürütmenin bir parçasıdır.⁶⁹

Dünü ve Bugünü Üzerine Bir İnceleme", *İstanbul Barosu Dergisi*. C.76, S.1-2-3, 2002, s. 3.

⁶² Nurullah Kunter, Feridun Yenisey ve Ayşe Nuhuğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Beta Basım Yayın, İstanbul, 2006, s. 173, 376, 385.

⁶³ Bahri Öztürk ve M. Ruhan Erdem, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2006, s. 270, 279.

⁶⁴ Burhan Köni, *Ceza Muhakemesi Ders Notları*, Ankara, 1960-1961, s. 28.

⁶⁵ Bakıcı, s. 115.

⁶⁶ Murat Aydın, *Kamu Davasının Açılması ve İddianame*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2003, s. 60.

⁶⁷ Ümit Kardeş "Yargılamanın Üç Ayağı", *Radikal*, 8 Şubat 2006.

⁶⁸ Nur Centel, "Adil Yargılanma Hakkı ile Silahların Eşitliği Bağlamında Savcılık ve Savunma", *Bir Adli Organ Olarak Savcılık Sempozyumu*, Ankara: 7-9 Temmuz 2006, ss. 186-219, TBB Yayınları, Ankara, Ekim 2006, s. 193.

⁶⁹ Nur Centel ve Hamide Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Beta Yayınları, İstanbul,

Keyman'a göre savcılık, mutlak gerçeğin ortaya çıkarılması ve kanunların uygulanması bakımından üstlenmiş olduğu görev nedeniyle adaletin gerçekleşmesi için çalışır. Savcıların vermekte oldukları mütalaaların yargısal nitelik taşımaları da, yine bu teşkilatın yargısal bir organ sayılmasından kaynaklanmaktadır.⁷⁰ Saldırım da, savcılığın yürütme erki içinde yer aldığı görüşünü reddeder. O'na göre savcılık, mevzuat ve Anayasa temelinde yargı örgütü içerisinde ve adli nitelikte bir kurum olarak kabul edilmelidir.⁷¹

Savcılığın hem adli hem de idari bir organ niteliğinde olduğu yönünde (karma) görüşlere de rastlanmaktadır. Erem, savcıyı yargıca veya taraflara yaklaştırmak düşüncesine her zaman tesadüf olduğunu belirtir: *"Bu iki istikametten birincisini seçmek savcıyı bir çeşit yargıç yerine getirmek olur. 'Dava' ile 'hüküm'ü ayırmak isteğinin ve zaruretinin karşılanması imkânsız hale gelir. Buna mukabil, savcıya kendi menfaatleri için hareket eden bir 'taraf' demek de mümkün görülmemektedir. Savcının taraf olup olmadığı yolundaki tartışmada bir fayda yoktur. Savcı 'adli görev' ifa eden bir organdan ibarettir."*⁷²

Güzel'e göre savcı, yargı merci değildir ancak hem idari hem de adli organ niteliği bulunan, suç duyurusu veya yakınması üzerine devlet adına kamusal nitelikte soruşturmaya geçen ve dava açtığı da "iddia, savunma, karar" şeklinde kolektif bir süreç olan muhakemenin iddia tarafını oluşturan bir organdır.⁷³

Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 20.11.2007 tarih, 2007/5-83 esas, 2007/244 karar sayılı ilâmında, *"...Her ne kadar yargıçlık ve savcılık ayrı görevler olarak görülmekte ise de; Türk hukuk sisteminde gerek sadece HSYK'nin uygun bulmasıyla yargıçların savcı, savcıların yargıç olarak atanmalarının mümkün bulunması, gerekse savcıların şüphelinin hem lehine, hem de aleyhine olan delilleri toplamalarının zorunlu olması nedeniyle, yargıç ve savcıların taşımaları gereken özellikler ve uymaları gereken meslek kuralları*

2003, s. 87.

⁷⁰ Selahattin Keyman, Ceza Muhakemesinde Savcılık, Sevinç Matbaası, Ankara, 1970, s. 70.

⁷¹ Saldırım, s. 18-24.

⁷² Faruk Erem, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu (Şerh), Yetkin Yayınevi, Ankara, 1996, s. 371.

⁷³ Ali Güzel, "Adil / Düzgün Yargılanma Hakkı ve Silahların Eşitliği Bağlamında Savcılık ve Savunma", Bir Adli Organ Olarak Savcılık Sempozyumu, Ankara, 7-9 Temmuz 2006, TBB Yayınları, Ekim 2006, ss. 249-274, s. 253.

açısından yargıçlar ile savcılar arasında önemli bir fark bulunmamaktadır” hükmüne varmıştır.⁷⁴

AYM, yargıçların tarafsız oldukları, savcılarının ise davanın tarafı, yani davacı durumunda buldukları görüşünü doğru bulmamaktadır. Mahkeme, 18.12.1967 T., 1966/31 E. ve 1967/45 K. sayılı kararında; “... Çünkü kişiliği ile ilgili bir uyumsuzluk olmadıkça bir davada taraftan söz edilemez. Savcı da, yargıç gibi kanun ile belli işler gören bir devlet görevlisidir.” görüşüne yer vermiştir. Anılan karara yazılan iki karşı oydan ilkinde savcılarının, yargıçlar gibi yansız olmayıp davada birer taraf oldukları belirtilerek ceza kanunlarının yürütülmesi hükümete ait bulunduğu ve savcılar ceza kanunlarının yürütülmesi ve uygulanmasında görev alıp kamu adına dava açtıklarına göre yaptıkları işlerin, hükümetin görevlerinden bir bölümü olduğu savunulmuştur. İkinci karşı oyda ise Anayasa’nın 7’nci ve 132’nci maddelerine atıf yapılarak yargı işlerini gören temel görevlilerin yargıçlar olduğu belirtildikten sonra şu görüşlere yer verilmiştir:

“Yargıçların bu yetkileri genel ve ilkeldir. Uyumsuzluğu çözmeyen, yargı yetkisini kullanmayan savcının yargı görevi ise genel ve ilkel nitelikte değildir; o yürütme organından buyruk alır. Ceza kanunlarının yürütülmesinde ve uygulanmasında yürütme organının görevi alanına giren işleri belli bir usul çerçevesinde yapmak zorunda bulunan savcının görevi, icraî nitelikte, bir takım işleri bakımından idarî niteliktedir. Yalnız savcının yaptığı soruşturmalar ve tespitler, olayın uyduğu kanun maddesini belli edip buna göre gereken kararın verilmesine ilişkin istemleri, aynı zamanda yargı yetkisinin kullanılmasına bir hazırlık ve yardım olması bakımından, dolayısıyla bir yargı görevi niteliğini taşımaktadır. Anayasa’nın savcılarda var olduğunu kabul ettiği yargı görevi, bu niteliktedir.”⁷⁵

Öğretide ağırlıklı olarak kabul gören yaklaşım, savcılığın yürütme erki içinde yer aldığı yönündedir. Savcılık makamını yürütme içinde görenlerin gerekçelerinden biri de, yargı ile yürütme ilişkileri doğrultusunda savcılığın, mahkemeler nezdinde yürütmeyi temsil eden bir organ olduğudur. Diğer gerekçeye göre devlet adına dava açılması bir idari faaliyettir. Bir başka gerekçe de, savcılık ve yargıçlık makamları-

⁷⁴ Adliye Personeli El Kitabı, Ankara, Eylül 2009, <http://www.hukukiyardim.gov.tr/kitap.pdf> (09 Mart 2015), s. 34.

⁷⁵ 18.04.1968 tarih ve 12878 sayılı RG’de yayımlanmıştır.

nı iki ayrı süjenin işgal etmesinin, bunların ayrı niteliklerde bulunmasını zorunlu kıldığıdır.⁷⁶

8. Temsilde ve Temsilci Seçiminde Hata

Cumhuriyet savcısının hangi erke tabi olduğuna ilişkin görüşlerin ardından Cumhuriyet başsavcısının tebrikata giriş sırasında yargıyı mı, Adalet Bakanlığı'nı mı yoksa adliyeyi mi temsil ettiği tartışılmalıdır. Cumhuriyet başsavcısını bu rollerden birine büründürme gayretleri göze çarpmaktadır.

Öncelikle belirtmek gerekir ki halk ve bürokrasi nazarında Cumhuriyet başsavcısı törenlere yargıyı ve adliyeyi temsilen katılmaktadır. Ancak CBS'nin yürütme organına dâhil olduğu yönündeki baskın görüş dikkate alındığında Cumhuriyet başsavcısının yargıyı temsil etmediği izahıtan varestedir. Keza Anayasa'nın 9'uncu maddesi uyarınca yargı yetkisi bağımsız mahkemelerce kullanılır. Mahkemenin asli unsuru ise yargıdır. Zaman zaman mahkeme ve yargıçlık terimlerinin birbiri yerine kullanılması bu nedenden ötürüdür (Örn. İcra hukuk mahkemesi yerine icra hukuk hâkimliği gibi). 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu'nun 9'uncu ve 27/2'nci maddeleri hükümleri gereği Adalet Bakanlığı'nın ildeki temsilcisi vali, ilçedeki temsilcisi kaymakamdır. Bu nedenle Cumhuriyet başsavcısının Adalet Bakanlığı'nı temsilen protokolde bulunduğu savı da yerinde değildir. Öte yandan Cumhuriyet başsavcısının adliyeyi temsil ettiği görüşünün de yasal dayanağı bulunmamaktadır. Herhangi bir mevzuatta, Cumhuriyet başsavcısının adliyeyi temsilen törenlere iştirak edeceğine ilişkin bir hüküm yoktur. Temsile ilişkin yegâne düzenleme, 5235 SK'nin 34/3'üncü maddesidir. Cumhuriyet başsavcısının maddede sayılan görevlerinden ilki, CBS'yi temsil etmektir. Dolayısıyla Cumhuriyet başsavcısı protokolde, ne yargının, ne Adalet Bakanlığı'nın, ne de adliyenin temsilcisi olarak yer almaktadır. Temsil ettiği kurum CBS'dir. Yukarıda sözünü ettiğimiz anayasal hüküm gereği yargının temsilcisi yargıdır. Fakat Yönetmeliği düzenleyen iradenin bu minvalde düşünmediği, Cumhuriyet başsavcısını yargının temsilcisi addettiği anlaşılmaktadır. Zira başsavcı, mahkemelerin ve dolayısıyla yargının temsilcisi yargıçlar ile

⁷⁶ Tuğrul Katoğlu, "Savcılık Üzerine Düşünceler", *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, C. 20, S.177, ss. 21-29, s. 22.

aynı sırayı paylaşmaktadır. Yönetmelik koyucunun iradesi, başsavcının yürütmenin ya da CBS'nin bir temsilcisi olduğu yönünde tecelli etse idi, onu yargıçlarla aynı sıraya değil, tek başına dördüncü veya başka bir sıraya koyardı.

Nevşehir'de görev yaptığı sırada açtığı, yargı mensuplarının protokolde ikinci sırada yer alması gerektiğine yönelik davayla tanınan Balıkesir eski Cumhuriyet başsavcısı Işık Keskin Özbay, "Biz kendimizi Adalet Bakanlığı'nın temsilcisi olarak düşünmüyoruz. Zaten cezaevi müdürleri Bakanlığın temsilcisi olarak protokolde bulunuyor. Adalet Bakanlığı, yürütmenin bir koludur. Yürütmeyi de vilayette valiler temsil etmektedir. Biz yargı erkini temsilcisiyiz" demiştir.⁷⁷

Cumhuriyet başsavcısının yargı erkini temsil ettiği konusunda Özbay'a katılmıyoruz. Yukarıda belirttiğimiz üzere Cumhuriyet başsavcısı tebrikata giriş sırasında yargının değil, CBS'nin temsilcisi sıfatıyla yer almaktadır. Karar makamı dururken yargı erkini iddia makamının temsil etmesi evrensel ilkelere uygun düşmediği gibi aksi öngörülse idi, başkentte uygulanan tebrikata giriş sırasında da yargı erkini mahkeme başkanları değil, Yargıtay Cumhuriyet başsavcısı temsil ederdi. Oysa mahkeme başkanları protokolün 6, 8 ve 9'uncu sırasında yer alırken Yargıtay Cumhuriyet başsavcısı 24'üncü sırada yer almaktadır.

Yeni Yönetmeliğin yürürlüğü öncesi dönemde başkent dışındaki illerde uygulanan protokol, mülga Yönetmelik ekinde "İl Protokol Listesi" olarak yer almakta idi. Ancak Yönetmeliğin Ankara dışındaki törenlerde Cumhuriyet başsavcıları ve beraberindekileri beşinci sıraya yerleştiren hükmü Balıkesir eski Cumhuriyet Başsavcısı Işık Keskin Özbay tarafından açılan dava sonucu Danıştay 10'uncu Dairesi'nin 27.09.2000 tarih ve 1998/6921 esas ve 2000/4825 karar sayılı kararı ile iptal edilmiş ve iptal kararı Danıştay İdari Dava Daireleri Genel

⁷⁷ <http://www.habervitrini.com/gundem/yarginin-protokol-kavgasi-73962/> (09 Mart 2015).

Ancak, dava dilekçesi incelendiğinde, Başsavcının askerlerin protokol sırasındaki yerine itiraz edemediği görülebilir. Bu, askerin geleneksel olarak vesayetçi rol üstlenmesinden ve askere karşı işlem tesis edilmesinden çekinmekle izah edilebilir. Hem devlet protokolünde hem de taşra uygulamalarında, askerlere demokratik temsil kurumları ile hukuk devletini temsil eden kurumlardan önce yer verilmesi, askeri vesayeti pekiştiren bir durum olarak ortada durur (Akman).

Kurulu'nca 23.11.2001 gün ve 2001/2-810 sayılı karar ile onanmıştı.⁷⁸ Karar özetle şu şekildedir: *"Anayasa'nın başlangıç kısmında erk ayrımının, devlet organları arasında üstünlük sıralaması anlamına gelmeyip, belli devlet yetkilerinin kullanılmasından ibaret ve bununla sınırlı medeni bir iş bölümü ve işbirliği olduğu ve üstünlüğün ancak Anayasa ve kanunlarda bulunduğu belirtilmiştir. Yukarıda değinildiği gibi erkler ayrılığı ilkesi benimsenerek hazırlanıp yürürlüğe konulan Anayasamızın üçüncü kısmında da devletin temel örgütlenme biçimi 'Cumhuriyetimin Temel Organları' başlığı altında sırayla yasama, yürütme ve yargı olarak düzenlenmiştir. Anayasa'nın da öngördüğü ve erkler ayrılığının esas alındığı bu örgütlenme biçimi dikkate alındığında, ulusal ve resmi bayramlarda ve törenlerde de anılan kurumları (yasama, yürütme, yargı) temsile yetkili olanların belirlenen bu sıraya göre törenlerde yer almaları gerekir. Dolayısıyla yukarıda sayılan ve yargıyı temsile yetkili ve zorunlu olanlara başkent dışındaki ulusal ve resmi bayramlarda belirtilen sıralamaya göre Ek-1 listede yer verilmesi gerekirken, kuvvetler ayrılığı yönünden yargının eşiti olan yürütme organı içinde yer alan ve dava konusu listenin ikinci, üçüncü ve dördüncü sırasında sayılanlardan sonra beşinci sırada yer verilmesinde hukuka uygunluk bulunmamaktadır."*

İptal kararı ile Cumhuriyet başsavcılarının ve beraberindekilerin protokoldeki yerinin yeniden düzenlenmesi gerekirken yürütme bu alanda yeni bir düzenlemeye gitmemiş, karar gereğince Cumhuriyet başsavcıları mülki amirin yanında yer almamışlar, sadece rektörlerin protokoldeki yeri bir sıra düşürülerek Cumhuriyet başsavcıları ve beraberindekiler dördüncü sıraya yükseltilmiştir.

Öte yandan, yargı erkini ya da adliyeyi Cumhuriyet başsavcısının

⁷⁸ 05.05.2012 tarih ve 28283 sayılı RG'de yayımlanarak Bakanlar Kurulu'nun 16.04.2012 tarih ve 2012/3073 sayılı kararı ile yürürlüğe giren Ulusal ve Resmi Bayramlar ile Mahalli Kurtuluş Günleri, Atatürk Günleri ve Tarihi Günlerde Yapılacak Tören ve Kutlamalar Yönetmeliği'nin bazı maddelerinin iptali istemiyle Danıştay'a açılan 2013/1652 esas sayılı davada Danıştay Savcısı "Dava konusu Yönetmelik ekinde yer alan Başkent Dışındaki İllerde Tebrikata Giriş Sırası başlıklı 1 sayılı listede hâkim ve savcılarının genel ve özel bütçeli kuruluşların üst yöneticileri ile silahlı kuvvetler mensuplarından sonra gelmek üzere listenin 9'uncu sırasına yerleştirilmiş olması devletin temel örgütlenme biçimini yansıtan bir sıralama anlayışına aykırı olduğundan iptali gerekmektedir. Öte yandan dava konusu listenin 4'üncü sırasında yer alan ve yargıyı temsil edenler arasındaki yataş sıralamanın yargıyı temsil edenlerin hukuki statülerine ve sahip oldukları yetki ve konumlarına göre oluşturulmaması sebebiyle iptali gerekmektedir." şeklinde görüş bildirmiştir.

temsil edip etmediği meselesinin üst yargı tarafından da sorgulanmadığı görülmektedir. Danıştay 10'uncu Dairesi'nin anılan kararında, erkler ayrılığı ilkesinin sonucu olarak tören sıralamasının yasama, yürütme, yargı şeklinde olması gerektiği ifade edilmiş fakat yargıyı kimin temsil ettiği ya da Cumhuriyet başsavcısının yargıyı mı temsil ettiği tartışılmamıştır. İdari Dava Daireleri Genel Kurulu'nca verilen onama kararında da konuya değinilmemiştir. Konuya ilişkin tek yorum, İdari Dava Daireleri Genel Kurulu savcısından gelmiştir. Danıştay savcısı Bilgin Arısan "*Listede 5'inci sırada ise yargıyı temsil eden Cumhuriyet savcısı ve diğer yargı temsilcileri sayılmaktadır*" mütalaasında bulunmak suretiyle yargının Cumhuriyet savcısınca temsil edildiği görüşünü benimsemiş görünmektedir. Oysa kararı veren Danıştay'ı, Danıştay başsavcısı değil, bir yargıç olan Danıştay başkanı (2575 sayılı Danıştay Kanunu, m. 2), aynı şekilde Yargıtay'ı da, Yargıtay başsavcısı değil Yargıtay başkanı temsil etmektedir (2797 sayılı Yargıtay Kanunu, m. 21/1). Buralarda kurumun başsavcı tarafından temsil edilmesi gündeme bile gelmemektedir.

Yüksek yargının yönetimi ve temsiline, ilk derece adli yargı örgütünde niye aynı şekilde uygulanmadığının sebebini devlet geleneğimizde aramak gerekir. Osmanlı'nın yönetim zihniyetini ve topluma bakış açısını neredeyse aynen devralan bugünkü devlet yapımızda değişen tek şey devletin ve dolayısıyla kamu yönetiminin/bürokrasinin amacı ve fonksiyonu olmuştur. Cemaatsel bir toplumsal yapı üzerinde, tüm toplumu kapsayan otoriter bir devlet anlayışı oluşturan Osmanlı, yönetici kadroyu mümkün olduğunca toplumsal kesimden soyutlamıştı. Böylece devlet, doğrudan bir toplumsal desteğe ihtiyaç duymadan kendi kendini yeniden üretebilen bir yapı oluşturmuştu. Bunun doğal sonucu "devletin menfaatlerini" gözetilen bir anlayışın egemen olmasıdır. Bu açıdan Cumhuriyet ile birlikte değişen tek şey, devlet/toplum ilişkisindeki öncelik sırası değil, bu önceliğin nasıl sunulduğu ve hangi araçlarla yürütüldüğüdür.⁷⁹ CBS'nin bu menfaatleri gözetilen kurumların başında geldiği ve yürütmeye ilişkin de bazı görevler üstlendiği dikkate alındığında mülki, askeri, yerel ve adli idare şeklindeki protokol düzeninin, ülkedeki güç dengesini yansıttığı da

⁷⁹ Erkan Toprak, Etkin ve Demokratik Bir Devlet İçin Türk Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma, Şubat Yayınları, Ankara, Mayıs 2005, s.91.

gözden kaçmamaktadır. Yürütme organı, birimlerini kayırmış, yargıyı ötelemiştir. Danıştay kararı da evrak üzerinde bir temenni olmaktan öteye gidememiştir. Anayasa'nın 138/son maddesi "*Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez*" hükmünü havi olduğu halde idare, Danıştay kararına uymamış, kararı 12 yıl boyunca uygulamamış ve yürürlüğe koyduğu yeni düzenleme ile geçerliliğini sürdüren kararı görmezden gelmiş, yürütmenin bir birimi olan silahlı kuvvetler mensupları, iptal edilen 2'nci sıradaki yerlerini korudukları gibi yeni Yönetmelik'te alt düzey silahlı kuvvetler mensupları için de 8'inci sıra ayrılmıştır.

Yönetmelik'teki düzenleme gereğince bugünkü sistemde yargıyı Cumhuriyet başsavcısı, adalet komisyonu başkanı, BAM başkanı, BAM Cumhuriyet başsavcısı, BİM başkanı, idare ve vergi mahkemesi başkanları temsil etmektedir. Cumhuriyet başsavcısı, il protokolünün dördüncü sırasını, öncegelme kuralı gereğince üyesi olduğu adalet komisyonunun başkanı yargıç ve belirttiğimiz diğer mahkeme başkanı yargıçlarla paylaşmaktadır. Adalet komisyonu başkanı, illerde ve ağır ceza merkezi olan ilçelerde protokolde başsavcının yanında yer almakta ve kimi zaman "Adalet Bakanlığı çelengi" şeklinde anons edilen ve üzerinde CBS yazılı çelenkle törenlere katılmaktadır.⁸⁰ Ağır ceza merkezi olmayan ilçelerde ise yargıç, protokolde, adli konularda verdiği emir ve talimatları yerine getirmek zorunda olan emniyet müdürü ve jandarma komutanından sonra gelmektedir (Ceza Muhakemesi Kanunu m. 98, 119, 127, 163/2, 2803 sayılı Jandarma Vazife ve Selahiyetleri Kanunu m. Ek-5, 2859 sayılı Polis Vazife ve Selahiyetleri Kanunu m. 9, Ek-7). Genel ve özel bütçeli kuruluşların üst düzey yöneticilerine bile ilçenin yargıçlardan daha fazla önem ve değer atfedilmektedir. Törenlere katılan halk da, zihninde, büyükten küçüğe, üstten asta, önemliden önemsiz, güçlüden güçsüze, yetkiliden yetkisize sıraladığı devlet erkânı içinde yargıcı görememekte, adliye yönetimindeki CBS etkisi ve ağırlığı da eklenince yargıç, idari yapının bir parçasıymış gibi halk katında kimilerinden büyük, kimilerinden küçük, kimilerinin astı, kimilerinin üstü biçiminde kategorize edilmektedir.

⁸⁰ 2004-2006 yılları arasından görev yaptığımız Çatak ilçesinin bağlı bulunduğu Van'da, törenlerde kullanılan çelengın üzerinde Van CBS yazmakta idi. Dönemin Adalet Komisyonu Başkanı Halit Eriş'in girişimi üzerine çelenk değiştirilmiştir.

İllerde CBS'yi temsil eden iddia makamındaki Cumhuriyet başsavcısının, "Üst mahkeme" konumundaki BAM başkanının ve Cumhuriyet başsavcısının önünde yer alması bir başka gariplik olarak karşımıza çıkmaktadır. 5235 SK'nin 34/3'üncü maddesine göre mahkemenin temsili görevi BAM başkanına aittir. Üst mahkeme temsilcisine, alt mahkeme nezdinde görev yapan CBS temsilcisinden sonra yer verilmesinin nedenini ancak düzenlemeyi yapanlar bilebilir. Zira bu sıralama mantık kuralları ile açıklanabilecek türden değildir. Yönetmelik koyucunun iradesi, illerde yargının Cumhuriyet başsavcısı tarafından temsili yönünde ise üst mahkeme konumundaki BAM başkanına ve Cumhuriyet başsavcısına il Cumhuriyet başsavcısından önce yer verilmesi gerekirdi. Belirtmek gerekir ki Yönetmelik, çelişkili düzenlemeleri yanında baro başkanının protokoldeki sırası yönünden yasa-ya aykırı bir hüküm içermektedir. Avukatlık Kanunu'nun 76/3'üncü maddesi gereğince baro başkanının protokoldeki yeri Cumhuriyet başsavcısının yanındır. Ancak Yönetmelik'te, Cumhuriyet başsavcısı ve mahkeme başkanları ile baro başkanı arasında üniversite rektörü bulunmaktadır. Yönetmeliğin bu hükmü açıkça kanuna aykırıdır, zira normlar hiyerarşisine göre yönetmelik hükmü kanun hükmüne aykırı olamaz.

Cumhuriyet başsavcısı, adalet komisyonu başkanı, BAM başkanı, BİM başkanı, BAM Cumhuriyet başsavcısı, idare ve vergi mahkemeleri başkanları ile baro başkanı arasındaki ilişki öncelikle sıralaması yani yatay sıralama, eşitler arası önceliği ifade ettiğine göre öndegelme - öncelikle kavramları hakkında yaptığımız açıklamalar da göstermektedir ki, CBS, yargıçlığa ve hatta üst mahkeme başkanlığına nazaran üst unvandır. İl Cumhuriyet savcılarında başsavcı unvanı verilmeden önce, 1 Ekim 1981 tarihli RG'de yayımlanan "Ulusal ve Resmi Bayramlarda Yapılacak Törenler Yönetmeliği"⁸¹ bunun kanıtıdır. Cumhuriyet savcısının protokolün beşinci sırasında yer aldığı bu Yönetmeliğe göre yargıçlar 10'uncu sırayı savcı yardımcılarını ve siyasi parti il başkanları ile paylaşmaktadır. Yargıçlık, savcı yardımcılığı ve siyasi parti il/ilçe başkanlığı mertebesinde görülmektedir. Tarafsızlıkları gereği siyasetten özenle uzak durmaya çalışan yargıçlar siyasetçilerle aynı protokol sırasına yerleştirilmiştir. Protokolün, kamusal yaşamda devlete, kuru-

⁸¹ 01.10.1981 tarih ve 17475 sayılı RG'de yayımlanmıştır.

ma ve kişiye hak ettiği ve layık olduğu değeri vermek anlamına geldiği göz önüne alındığında Cumhuriyet savcısı ile yargıca verilen değer arasındaki fark da böylece ortaya çıkmaktadır.

Anayasal sisteme ve demokratik teamüllere uymayan (mülga) protokol sıralamasının değiştirilmesi için 1974 yılında İçişleri Bakanlığı'na "Mülki Tören ve Protokol Yönetmeliği" taslağı hazırlanmış, bütün bakanlıkların ve kamu kuruluşlarının görüşleri alınmış ancak yönetmelik yürürlüğe girememiştir. 1986 yılında merkez valilerince hazırlanan "Protokol ve Görgü Kuralları" kitabı ile 05.01.1998 tarihinde merkez valilerinden oluşan komisyonca hazırlanan "Mülki Protokol Yönetmeliği Taslağı" da aynı akıbete uğramıştır.⁸²

1979 yılında Dışişleri Bakanlığı Protokol Dairesi'nce zamanın anayasasına uygun olarak hazırlanan protokol yönetmeliği de 1980 darbesi nedeniyle yürürlüğe girememiştir. Demokratik ülkelerdeki benzerleri örnek alınarak hazırlanan taslak bugün dahi aynen uygulanabilecek hükümler içermektedir. Taslağa göre devlet kurumları resmi tören ve davetlerde anayasal düzenleme paralelinde yasama, yürütme ve yargı organlarının birer temsilcisi tarafından temsil edilecekti. Vali (ilçelerde kaymakam) yürütmeyi temsilen birinci sırada, en kıdemli yargıç yargıyı temsilen ikinci sırada ve nihayet belediye başkanı yasamayla temsilen üçüncü sırada bulunacaktı. Yargının sırası ve temsili açısından yeni bir düzenleme yapılması düşünüldüğünde bu taslağın göz önüne alınması doğru bir uygulama olarak görülebilir. Çünkü bağımsız mahkemeler, barolar ve adliye teşkilatınca kullanılan yargının kimin tarafından temsil edilmesi gerektiği sorunu çözülmüş değildir. Nitekim yargı, CBS adına Cumhuriyet başsavcısı, mahkemeleri temsilen adalet komisyonu başkanı ve avukatları temsilen baro başkanınca temsil ediliyor görünmekte ise de, mevcut durum itibarıyla yargıyı kimin temsil ettiği kesinlik arz etmediği gibi bir kişi tarafından temsili de söz konusu değildir.⁸³

Hali hazırdaki düzenlemeyi öne sürerek mahkemelerin protokolün dördüncü sırasında temsil edildiğini kabul etmek olanaklı değildir. Zira bir sıraya birden fazla kişi yazılırsa, ilk sırada yazılan kişi o

⁸² Aytürk, s. 59.

⁸³ Nafiz Aydın, "Yargı Protokolün Neresinde?", Zaman, 02 Mart 2002, <http://arsiv.zaman.com.tr/2002/03/02/yorumlar/yorum2.htm> (28 Ocak 2015).

sıranın asıl sahibi sayılır. Dördüncü sırada yazılan diğer kişiler törene katılsalar bile beşinci, altıncı sıra temsilcisi muamelesi göreceklerdir. Nitekim uygulama da bu şekildedir. Adli yargı adalet komisyonu başkanının törene katılması durumunda dahi yargının/adliyenin Cumhuriyet savcısı tarafından temsil edildiği anlayışı değişmiş olmamaktadır. Ayrıca uygulamada bazı yerlerde mülki amirin inisiyatifıyla protokolün dördüncü sırasına bir koltuk konulsa da, onun yanına beşinci bir koltuk konulmamaktadır. Adalet komisyonu başkanı veya ilçe bazında kıdemli yargıçlar törenlere katıldıklarında kendilerine protokolün arka sıralarında bir yer aramak durumunda kalmaktadırlar.⁸⁴ Bu nedenle komisyon başkanları ve yargıçlar çoğu zaman törenlere katılmamaktadırlar. Zaten çoğunlukla törenlerden haberleri bile olmamaktadır. Zira mülki idare, “Her örgütü daima kurum amiri yönetici temsil eder”, “Yönetici, birimini ya da kurumunu her yerde ve her zaman üçüncü şahıslara karşı temsil eden kişidir” anlayışından ve bir kurumda iki amir/yönetici olamayacağı düşüncesinden hareketle törenlerle ilgili sadece CBS’yi muhatap almakta ve bildirimlerini sadece CBS’ye yapmaktadır. Cumhuriyet savcıları da o törenlere yargının ve adliyenin temsilcisi sıfatıyla katılmaktadır. Yargıçların bu etkinliklerde yer almaları, çoğunlukla etkinliği tertipleyen kişi veya kurum amiri ile

⁸⁴ İl ve ilçelerde sıklıkla görülen bu uygulama ile başkentte en yüksek yargıç konumundaki AYM Başkanı’nın muhatap kılınması ulusal basında haber konusu olmuştur. “Genelkurmay’daki devir teslim töreninde protokoldeki yerine tepki gösteren AYM Başkanı Haşim Kılıç, dün de Ankara’daki 30 Ağustos törenine ikinci sırada yer ayrıldığı için katılmadı. Genelkurmay Başkanlığı devir teslim töreninde kendisine ayrılan koltuğun yerini beğenmeyen Kılıç, 30 Ağustos Zafer Bayramı nedeniyle Atatürk Kültür Merkezi’ndeki (AKM) törene de ikinci sıradaki yerini protesto edip gelmedi. Genelkurmay Başkanı İlker Başbuğ’un sabah tebrikleri kabul ettiği törene katıldı, ancak eski hipodrom AKM’deki geçit törenine katılmadı. Yargının protokoldeki yerini protesto etmek için AKM’deki törene katılmaması nedeniyle devlet protokolüne ayrılan şeref locasında protokolün ikinci sırasında ayrılan koltuk boş kaldı. AYM Başkanı her iki törendeki rahatsızlığını anlattı. Çünkü törenine katılmamasının önceki gün Genelkurmay’daki devir teslim töreninde protokoldeki yerinin arkaya alınmasıyla ilgisi olmadığını ısrarla vurgulayan Kılıç, “30 Ağustos törenine oturma düzeninde yasaya, yürütme ve yargı arasındaki eşitlik korumadığı için törene katılmadım. Orada dikkat ederseniz ön sırada Cumhurbaşkanı, Başbakan, Meclis Başkanı ve Genelkurmay Başkanı yer alıyor. Ama yargıdan kimse yok. Yasama, yürütme var ama yargı yok o grupta. Yargıdan birinin olması gerektiğine inanıyorum. Kurumsal tavır değil asla, yapılan yanlışlığın düzeltilmesi için bir ikaz amacıyla katılmadım. İlgililere bunları anlatacağız, görüşeceğiz” dedi. “Yasama ve yürütme önde yargı niye arkada!” <http://www.gazetevatan.com/yasama-ve-yurutme-onde-yargi-niye-arkada-196365-gundem/> (09 Mart 2015)

arasındaki kişisel ilişkiye bağlıdır. Bu konu bazılarınca teferruat olarak nitelendirilebilir ama bir kuruma ve temsilcisine verilen önem bu tür dış belirtilerden hareketle değerlendirilir.⁸⁵

Bu açıklamalarımız, CBS'nin yargı erki içinde düşünülmesi durumunda geçerlidir. Eğer, evrensel ilkeler ve öğretilerdeki baskın görüş nazara alınarak CBS yürütme erki içinde telakki edilirse ortaya çok daha vahim bir tablo çıkmaktadır. Zira devlet erkleri arasındaki sıralamaya aykırı şekilde illerde yapılacak törenlerde yürütmeyi temsilen vali birinci sırada yer alırken onu sırasıyla TBMM üyeleri, mahallin en büyük komutanı, general ve amiraller, garnizon komutanı, büyükşehir belediye başkanı, bakan yardımcısı, il belediye başkanı takip edecektir. Cumhuriyet başsavcısını da saydığımızda, yargının ilk temsilcisi olan adalet komisyonu başkanı yargıcın önünde, yasama ve yürütme erklerinin çok sayıda temsilcisi bulunacaktır. Ağır ceza mahkemesi bulunmayan ilçeler bakımından vehamet daha üst seviyededir (Bkz. Örn. Kocaeli ili, Gölcük ilçesi protokol listesi⁸⁶). Yargıçlar, hiçbir anayasal erk üstlenmemiş meslek yüksekokulu öğretim görevlilerinin, bazen astsubay seviyesindeki askeri görevlilerin, emri altındaki kolluk amirlerinin ve hatta genel ve özel bütçeli kuruluşların üst yöneticilerinin arkasında yer almaktadır.

Halk ve bürokrasi nazarında, Cumhuriyet başsavcısına, yargıçların ve özellikle üst mahkeme başkanının önünde yer verilmesi, onun, yargıçların üstü, amiri konumunda algılanmasına neden olması da üzerinde önemle durulması gereken bir başka sorundur.

Mahkemeler bağımsız olsalar da devlet tüzel kişiliğinden ayrı bir tüzel kişiliğe sahip değildirler. Kendi harcamalarını yönetemezler. Adliyelerde hizmetler merkezden planlanır ve örgütlendirilir, bütçe merkezden karşılanır, adli personel merkezden yönetilir ve denetlenir. Adli mahkemelerin bina ve donanım ihtiyaçları, personel giderleri Adalet Bakanlığı genel bütçesinden karşılanır.⁸⁷ Bu da yürütmeye doğrudan bir bağlılık durumunu ortaya koymaktadır. Mevcut sisteme

⁸⁵ Ümit Müderrisoğlu, "Nasıl Bir Yargı Reformu?", http://www.turkhukuk sitesi.com/makale_1100.htm (06 Şubat 2015).

⁸⁶ http://www.golcuk.gov.tr/default_B0.aspx?content=54 (07 Şubat 2015).

⁸⁷ Esra E. Kilim, *Türkiye'de Adalet Yönetimi Bağımsız Yargının Sıkı Bağları*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2013, s. 122.

göre adliyelerde profesyonel işletmeciliği gerektiren birçok işlem CBS tarafından yerine getirilmekte, bu nedenle de yargıç ve savcıların çalışma odalarının paylaşımı, duruşma salonlarının belirlenmesi, mahkeme kalemlerinin kırtasiye ihtiyaçları, genel temizlik, personelin yemek ve ulaşımı gibi konularda kaçınılmaz olarak aksamalar ve ihtilaflar yaşanmaktadır. Özetle bir adliyedeki yönetim sistemi, Cumhuriyet başsavcılarının kişisel beceri, tercih ve deneyimlerine bağlı olarak şekillenmektedir. Herhangi bir yasada CBS'ye, mahkemeler ve yargıçlarla ilgili idari tasarrufta bulunma yetkisi verilmemiştir. Genelgelerle şekillendirilmeye çalışılan bir sistemin varlığı göze çarpmaktadır. Öte yandan, adliyedeki hizmet aracı, telefon, faks, fotokopi cihazı, kamera, keşif yazıcısı, bilgisayar vb. gereçler CBS'nin izni ile kullanılabilmekte, kimi zaman yargıç odaları başsavcı tarafından değiştirilebilmekte, mahkemeye atanan personelin hangi mekânda çalışacağına başsavcı tarafından karar verilmektedir. Bugün için şehir içi ve şehirlerarası telefon görüşmeleri aynı tarife üzerinden ücretlendirildiği ve il ve ilçelerdeki hemen hemen tüm birim müdürleri şehirlerarası görüşmelere açık telefon hattına sahip oldukları halde yargıçların oda telefonları şehirlerarası görüşmeye kapalıdır. Yargıçlar, görevin gerektirdiği hususlarda dahi çalıştıkları ilin sınırları dışındaki adli birimlerle başsavcının odasındaki telefondan görüşme yapabilmektedirler. Bu gibi konularda inisiyatif tamamen ve fiilen başsavcıya bırakılmıştır. Adliye içindeki bu işleyiş, protokoldeki sıradüzeni, başsavcılara sağlanan makam odası, dinlenme odası, koruma, sekreteryaya gibi ayrıcalıklar ile makam arabası⁸⁸ tahsis edilmesi gibi olanaklar ile birleştiğinde vatandaşın ve il/ilçe bürokrasisinin zihninde oluşan görüntü, yargıçlar aynı olanaklara sahip olmadıkları için mahkemelerin CBS'ye bağlı birer birim, yargıçların da CBS bünyesinde çalışan bir görevli oldukları yönündedir.⁸⁹ Kimseden emir ve talimat almayan, bağımsız mahke-

⁸⁸ 237 sayılı Taşıt Kanunu'nda taşıt adalet teşkilatındaki herhangi bir görevli için makam arabası öngörülmemiştir. Buna karşın bugün ülkemizde her il Cumhuriyet başsavcısı ile ağır ceza mahkemesi bulunan ilçe adliyelerinde görev yapan Cumhuriyet başsavcılarının araç tahsis edilmiş durumdadır. Kanunen bu araçların makam arabası olarak nitelendirilmesi mümkün değildir. 237 SK'ye ek 1 ve 2 numaralı cetvelde hangi görevler için makam arabası tahsis edileceği sınırlı olarak sayılmıştır. Belirtilen görevler arasında CBS yoktur. Bu durumda halen il ve ilçe başsavcılarının tarafından kullanılmakta olan araçlar hizmet aracı kategorisinde değerlendirilebilir.

⁸⁹ Ali Altıntaş, Yargı Bağımsızlığı Bağlamında Karşılaştırmalı Hukukta ve Türk

melerin temsilcisi yargıçlarının bu görüntüsü, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Delcourt-Belçika⁹⁰ kararında sözünü ettiği ve tek cümleyle “Mahkemenin bağımsız olması yetmez, bağımsız görünmesi de gerekir” (“Justice must not only be done, it must be seen to be done”) yönündeki içtihadına da aykırıdır. İddia makamı temsilcisine, karar makamı temsilcisinin önünde yer vermek doğru değildir zira karar makamı mutlaka iddia ve savunma makamlarından bağımsız ve daha üstün, daha etkili olmalıdır. Bu yargılama diyalektiği için de zorunludur. Yargıç, hiç kimseyle eşit ya da birlikte olamaz, konumu ve önemi nedeniyle o hep üstün irade olarak bağımsız ve güçlü kalmalıdır, çünkü hükmetmek, karar vermek, sorunu çözmek, hiçbir biçimde iddia etmek ve savunmakla eş anlamlı değildir. Yargıcın yükümlülüğü ve sorumluluğu, diğerlerinden farklı olarak son sözü söylemenin ve karar vermenin doğal ağırlığı ve sorumluluğuyla doğru orantılıdır.⁹¹ Bu nedenlerle yargıç, önemi ve konumuna uygun şekilde hem yüceltilmelidir.⁹²

SONUÇ

Protokol sıradüzeninin uygulanış biçimi, eğitim gibi diğer kültürel aktarım araçları yanında, bir siyasal kültürün otoriter, totaliter ya da demokratik olarak gelişmesinde ve kurumsallaşmasında belirleyici olur. Türkiye'nin protokol kuralları ayrıntıları ile ele alındığında; Türk siyasi kurumunun asker-sivil bürokratik vesayet altında bulundurulduğu; oturma düzenlerinin ve davranış kalıplarının buna göre şekillendirildiği ileri sürülebilir.⁹³

Protokolde önde gelme, sıralama düzeninde hiyerarşik olarak önde (üstte) yer alma hakkıdır. Genel olarak bu hak, hukuksal ve yönetsel statüden doğar. Her ülkede, devlet ve kamu kurumlarının ve bu kurumları temsil eden kişilerin resmi unvan, rütbe ve statü sahibi şah-

Hukukunda Adliye Yönetimi, Adalet Yayınevi, Ankara, 2013, s. 384-385.

⁹⁰ Delcourt – Belçika, 2689/65, 17.01.1970 tarihli karar, prg. 31 (Kararın Türkçe çevirisi için bkz. Osman Doğru, İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi İçtihatları, 1. Basım, Legal Yayıncılık, C. 1, İstanbul, 2004, s. 67).

⁹¹ Çetin Aşçıoğlu, Doğru ve Güvenli Yargı Özlemi ve Yeniden Yapılanma, Sözkese Matbaacılık, Ankara, 2010, s. 8.

⁹² Özdemir Özek, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Adli Yargı Sempozyumu, TBB Yönetim Kurulu Çalışma Raporu, 21-22 Mayıs 2005, 28. Olağan Genel Kurulu, Antalya, TBB Yayınları: 82 s. 248.

⁹³ Akman.

siyetlerin yer aldığı bir protokol listesi (sıradüzen) vardır. Söz konusu liste, anayasa ve yasalara, teamüllere (ulusal ve kurumsal geleneklere) göre belirlenir. Bu sıralama resmi toplantılarda, törenlerde, resmika-bullerde, davet ve ziyafetlerde titizlikle uygulanır. Protokol sıralaması hiyerarşik bir ast-üst sıralaması olmasa da, ulusal ve/veya kurumsal bir "itibar sıralaması" olması nedeniyle önem taşır⁹⁴

Yargıtay eski başkanlarından Renda'ya göre il ve ilçelerde uygulanan ve yargıçları adeta bir şube müdürü gibi telakki eden protokol düzenlemesi yargıçlar üzerinde onur kırıcı bir durum yaratmaktadır. Gerek toplumun değer yargılarını zedeleyen ve gerekse millet adına adalet dağıtan yargıçların itibarını ve çalışma gücünü sarsan bu uygulamanın bir an önce düzeltilmesi gerekir.⁹⁵ Bu nedenle, il ve ilçe protokolünde yargının temsili Ankara'da uygulanan devlet protokolü sıralamasına ve mahkemeler arasındaki hiyerarşiye uygun hale getirilmelidir. Çünkü yargının, iddia makamı olan Cumhuriyet başsavcı aracılığıyla değil karar makamında yer alan yargıç (BAM bulunan illerde mahkeme başkanı) tarafından temsil edilmesi gerekir. Zira idari görevleri nedeniyle Adalet Bakanlığı'nın denetimi ve gözetimi altında çalışan Cumhuriyet başsavcılarının yürütme ile olan güçlü organik bağları onların yargıyı temsil etmesinin önünde engeldir. Kanımızca doğru çözüm, yargının o yerde görev yapan adalet kğmisyonu başkanını veya en kıdemli yargıç (BAM bulunan illerde BAM başkanı) tarafından temsil edilmesidir. Bu çözüm hem tek bir adalet komisyonu başkanı/kıdemli yargıç (ve BAM başkanı) bulunacağı için pratiktir, hem de tüm yargı organlarınınca da benimsenebilir çözümdür.⁹⁶ TBB tarafından hazırlanan anayasa taslağında da yargıyı, adliyedeki en kıdemli yargıcın temsil etmesi önerilmektedir (bkz. md. 157/2).⁹⁷ Yargıtay eski başkanlarından İmran Öktem de aynı fikirdedir.⁹⁸

⁹⁴ Akman.

⁹⁵ Nihat Renda, "1986-1987 Adalet Yılı Açılış Konuşması", Yargıtay Birinci Başkanlarının Adalet Yılı Açılış Konuşmaları 1943-1993, Ali Rıza Geniş (drl.), Yargıtay Yayınları No: 25, Ankara, 1993, ss. 471-487, s. 486.

⁹⁶ Aydın.

⁹⁷ TBB, TC Anayasa Önerisi, Geliştirilmiş Gerekçeli Yeni Metin, TBB Yayınları: 131, Kanunlar Dizisi:4, 4. Basım, Ankara, Kasım 2007, s. 270.

⁹⁸ İmran Öktem, "1967-1968 Adalet Yılı Açılış Konuşması", Yargıtay Birinci Başkanlarının Adalet Yılı Açılış Konuşmaları 1943-1993, Ali Rıza Geniş (drl.), Yargıtay Yayınları No: 25, Ankara, 1993, ss. 255-272, s. 259.

Mahkemeler, kurumsal olarak savcılıktan ve dolayısıyla Adalet Bakanlığı'ndan ayrı yapılandırılmadıkça, yürütme ile yargı arasında iletişim kurmak göreviyle ön plana çıkan savcılık kurumunun "sui generis" konumuna son vermedikçe,⁹⁹ yargılamada taraf olan savcılık kurumunu, yargılamanın mutlak hâkimi olan yargıçtan olabildiğince ayırmadıkça, onu, kendisine izafe edilen yargılama yetkilerinden soyutlamadıkça ve silahların eşitliği ilkesine uygun olarak yeniden yapılandırmadıkça¹⁰⁰ yargının temsili sorunsalının yargıçlar nezdinde çözümsüz kalmaya devam edeceği açıktır.

Yargıtay eski genel sekreterlerinden Hakkıoğlu'na göre yargıçlar, adaletin yerine getirilmesi gibi kutsal bir görevi ifa eden, bu nedenle de işlerine çok düşkün, baktıkları davalarda kılı kırk yaran ve tören vb. etkinliklere katılmaya ve dış dünyaya açılmaya fazla zaman ayıramayan, bütün mesaisini kendi asli görevlerine adanmış, dosyalarıyla çok meşgul ve mütevazı kişiler oldukları için protokoldeki yerleri konusunu genellikle sorun yapmamış, bu yolda ısrarlı bir istekte bulunmamış ve takipçisi olmamışlardır.¹⁰¹ Mütevazı olmak güzel şeydir ancak makam ve sıfatın hakkı verilmelidir.

Başta ulusal ve resmi bayramlarda yapılan törenler olmak üzere tüm resmi toplantılarda devlet, halkın karşısında temsilcileri aracılığıyla somutlaşır.¹⁰² Bu nedenle özellikle ilçelerde, peygamber postunda oturduğu, nizam-ı âlemin yükünü omuzlarında taşıdığı söylenen karar makamındaki yargıçı öteleyip, iddia makamını temsil eden Cumhuriyet başsavcısının ve emri altındaki kolluk kuvveti mensuplarının dahi gerisine iten tebrikata giriş sıralaması (protokol sıradüzeni) değiştirilmeli, erkler ayrılığı ilkesi gözetilerek yeniden düzenlenmelidir. Önerimiz, devlet protokolünde yargı erkini temsilen AYM başkanının, TBMM başkanı ve başbakanın sonra gelmesi, il protokolünün 4'üncü sırasının başında Cumhuriyet başsavcısının değil, BAM bulunan illerde BAM başkanının, BAM bulunmayan illerde ve ağır ceza merkezi konumundaki ilçelerde adalet komisyonu başkanının, ağır ceza merkezi konumunda olmayan ilçelerde ise kıdemli yargıcın yer almasıdır.

⁹⁹ Özdemir Özok, "Açış Konuşması", Bir Adli Organ Olarak Savcılık Sempozyumu, Ankara, 7-9 Temmuz 2006, TBB Yayınları, Ekim 2006, ss. 17-23, s. 21

¹⁰⁰ Özok, Açış Konuşması, s. 23

¹⁰¹ Hakkıoğlu, s. 45.

¹⁰² Aydın.

Kaynakça

- Adliye Personeli El Kitabı, Ankara, Eylül 2009, <http://www.hukukiyardim.gov.tr/kitap.pdf> (09 Mart 2015).
- AIHM, Delcourt - Belçika, 2689/65, 17.01.1970 tarihli karar, prg. 31.
- Akman Necmi, "Türkiye'de Protokol Uygulamaları ve Demokrasi İlişkisi", <http://necmiakman.blogspot.com.au/2015/01/turkiyede-protokol-uygulamaları-ve.html> (11 Şubat 2015).
- Aldan Mehmet, Uygun Necdet ve Er Şükrü, "Protokol ve Görgü Kuralları", İdarecinin Sesi Dergisi, C.12, S. 69 (Temmuz-Ağustos 1998), ss. 45-47.
- Altınöz Mehmet ve Tutar Hasan, Protokol Bilgisi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, Ekim 2005.
- Altıntaş Ali, Yargı Bağımsızlığı Bağlamında Karşılaştırmalı Hukukta ve Türk Hukukunda Adliye Yönetimi, Adalet Yayınevi, Ankara, 2013.
- Artuk M. Emin ve Yenidünya A. Caner, "Batı ve Türk Hukuklarında Savcılığın Dünü ve Bugünü Üzerine Bir İnceleme", *İstanbul Barosu Dergisi*, C.76, Sayı.1-2-3, 2002, ss.3-22.
- Aşçıoğlu Çetin, Doğru ve Güvenli Yargı Özlemi ve Yeniden Yapılanma, Sözkese Matbaacılık, Ankara, 2010.
- Aydın Murat, Kamu Davasının Açılması ve İddianame, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2003.
- Aydın Nafiz, "Yargı Protokolün Neresinde?", Zaman, 02 Mart 2002, <http://arsiv.zaman.com.tr/2002/03/02/yorumlar/yorum2.htm> (28 Ocak 2015).
- AYM, 18.12.1967 T., 1966/31 E. ve 1967/45 K.
- Aytürk Nihat, Protokol Yönetimi, 4. Basım, TODAİE Yayını, Ankara, Şubat 2010.
- Bakıcı Sedat, Olaydan Kesin Hükme Kadar Ceza Yargılaması ve Ceza Kanunu Genel Hükümler, Adalet Yayınevi, Ankara, 2000.
- Centel Nur, "Adil Yargılanma Hakkı ile Silahların Eşitliği Bağlamında Savcılık ve Savunma", Bir Adli Organ Olarak Savcılık Sempozyumu, Ankara: 7-9 Temmuz 2006, TBB Yayınları, Ankara, Ekim 2006, ss. 186-219.
- Centel Nur ve Zafer Hamide, Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Yayınları, İstanbul, 2003.
- Doğru Osman, İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi İçtihatları, 1. Basım, Legal Yayıncılık, C. 1, İstanbul, 2004.
- Erem Faruk, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu (Şerh), Yetkin Yayınevi, Ankara, 1996.
- Gürel Kerim, Protokol Bilgileri, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1986.
- Güzel Ali, "Adil / Düzgün Yargılanma Hakkı ve Silahların Eşitliği Bağlamında Savcılık ve Savunma", Bir Adli Organ Olarak Savcılık Sempozyumu, Ankara, 7-9 Temmuz 2006, TBB Yayınları, Ekim 2006, ss. 249-274.
- Hakkioğlu Uğur İ., "Yargı ve Protokol", *Yargıtay Dergisi*, C. 28, S. 1-2 (Ocak - Nisan 2002), ss. 39-60.
- Karakaş Eser, "Devlet Protokolü ve Siyaset", Zaman, 8 Kasım 2012,

- man.com.tr/yorum_yorum-eser-karakas-devlet-protokolu-ve-siyaset_ 2012737.html (1 Şubat 2015).
- Kardaş Ümit, "Yargılamanın Üç Ayağı", *Radikal*, 8 Şubat 2006.
- Katoğlu Tuğrul, "Savcılık Üzerine Düşünceler", *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, C. 20, S.177, ss. 21-29.
- Keyman Selahattin, *Ceza Muhakemesinde Savcılık*, Sevinç Matbaası, Ankara, 1970.
- Kilim Esra E., *Türkiye'de Adalet Yönetimi Bağımsız Yargının Sıkı Bağları*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2013.
- Köni Burhan, *Ceza Muhakemesi Ders Notları*, Ankara, 1960-1961.
- Kunter Nurullah ve Yenisey Feridun, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, C. I, Beta Yayınevi, İstanbul, 2002.
- Kunter Nurullah, Yenisey Feridun ve Nuhoglu Ayşe, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Beta Basım Yayın, İstanbul, 2006.
- Mısırlı İlhan, *Sosyal Davranışlar ve Protokol Bilgisi*, Detay Yayıncılık, Ankara, 2006.
- Menteş Cevdet, "1974-1975 Adalet Yılı Açılış Konuşması", *Yargıtay Birinci Başkanlarının Adalet Yılı Açış Konuşmaları 1943-1993*, Ali Rıza Geniş (drl.), Yargıtay Yayınları No: 25, Ankara, 1993, ss. 330-346.
- Menteş Cevdet, "1976-1977 Adalet Yılı Açılış Konuşması", *Yargıtay Birinci Başkanlarının Adalet Yılı Açış Konuşmaları 1943-1993*, Ali Rıza Geniş (drl.), Yargıtay Yayınları No: 25, Ankara, 1993, ss. 347-356.
- Menteş Cevdet, "1977-1978 Adalet Yılı Açılış Konuşması", *Yargıtay Birinci Başkanlarının Adalet Yılı Açış Konuşmaları 1943-1993*, Ali Rıza Geniş (drl.), Yargıtay Yayınları No: 25, Ankara, 1993, ss. 357-367.
- Mol Gürsel, *Türk Hukuk Tarihi Sürecinde Yargıtay*, Yargıtay Yayınları No: 28, Ankara, 2004.
- Müderisoğlu Ümit, "Nasıl Bir Yargı Reformu?", http://www.turkhukuksitesi.com/makale_1100.htm (06 Şubat 2015).
- Öktem İmran, "1967-1968 Adalet Yılı Açılış Konuşması", *Yargıtay Birinci Başkanlarının Adalet Yılı Açış Konuşmaları 1943-1993*, Ali Rıza Geniş (drl.), Yargıtay Yayınları No: 25, Ankara, 1993, ss. 255-272.
- Özcan Zehra Ç., *İstanbul Adliyesi Kimin?*, <http://www.bianet.org/bianet/insan-haklari/132951-istanbul-adliyesi-kimin> (10 Mart 2015).
- Özok Özdemir, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Adli Yargı Sempozyumu*, TBB Yönetim Kurulu Çalışma Raporu, 21-22 Mayıs 2005, 28. Olağan Genel Kurulu, Antalya, TBB Yayınları: 82 s. 248.
- Özok Özdemir, "Açış Konuşması", *Bir Adli Organ Olarak Savcılık Sempozyumu*, Ankara, 7-9 Temmuz 2006, TBB Yayınları, Ekim 2006, ss. 17-23.
- Öztürk Bahri ve Erdem Mustafa R., *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2006.
- Öztürk Bahri ve Erdem Mustafa R., *Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, Yeni CMK'ya Göre Yenilenmiş 9. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2006.
- Renda Nihat, "1986-1987 Adalet Yılı Açılış Konuşması", *Yargıtay Birinci Başkanları-*

- nın Adalet Yılı Açış Konuşmaları 1943-1993, Ali Rıza Geniş (drl.), Yargıtay Yayınları No: 25, Ankara, 1993, ss. 471-487.
- Saldırım Mustafa, Cumhuriyet Savcısının Denetim Görevi, Adalet Yayınevi, Ankara, 2007.
- Selçuk Sami, "Hukuk ve Yargıda İyileştirme Üzerine", Yeni Türkiye, Temmuz-Ağustos 1996, Y. 2, S. 10, Ankara, Ağustos 1996, ss. 561-573.
- Soyaslan Doğan, Ceza Muhakemesi Hukuku, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2006.
- TBB, TC Anayasa Önerisi, Geliştirilmiş Gerekçeli Yeni Metin, TBB Yayınları: 131, Kanunlar Dizisi:4, 4. Basım, Ankara, Kasım 2007.
- Toprak Erkan, Etkin ve Demokratik Bir Devlet İçin Türk Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma, Şubat Yayınları, Ankara, Mayıs 2005.
- TÜSİAD, Yargılama Düzeninde Kalite, TÜSİAD Yayını, Ankara, Kasım 1998.
- Ünlütürk Alptekin, Sosyal Davranış Kuralları ve Protokol, Dost Kitabevi, Ankara, 2002.
- Yurtcan Erdener, Ceza Yargılaması Hukuku, Alfa Yayınevi, İstanbul, 2002.
- <http://www.habervitrini.com/gundem/yarginin-protokol-kavgasi-73962/> (09 Mart 2015).
- <http://www.gazetevatan.com/yasama-ve-yurutme-onde-yargi-niye-arkada--196365-gundem/> (09 Mart 2015).
- http://www.golcuk.gov.tr/default_B0.aspx?content=54 (07 Şubat 2015).
- <http://www.samanyoluhaber.com/foto-galeri/Gune-damgasini-vuran-protokol-kavgasi-/2044/> (1 Mart 2015).
- http://www.sabah.com.tr/gundem/2010/09/05/sivas_kongresinde_protokol_tartismasi (1 Mart 2015).
- <http://www.habererk.com/haber/10382/sehit-cenazesinde-protokol-kavgasi> (1 Mart 2015).
- <http://www.aksam.com.tr/spor/koltuk-kavgasi--29919h/haber-29919> (1 Mart 2015).
- <http://www.milliyet.com.tr/protokol-tartismasi/siyaset/haberdetayarsiv/01.09.2006/169909/default.htm> (22 Şubat 2015).
- http://www.hurriyet.com.tr/gundem/13793729_p.asp (09 Mart 2015).
- <http://www.haberturk.com/gundem/haber/749783-yargi-askerlerin-yerine-goz-koydu> (09 Mart 2015).
- http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/CS__/_t16/c029/b010/cs__160290100178.pdf (23 Şubat 2015).
- http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/CS__/_t16/c029/b010/cs__160290100180.pdf (23 Şubat 2015).
- http://en.wikipedia.org/wiki/Order_of_precedence (09 Şubat 2015).
- <http://www.memurlar.net/haber/113793/> (10 Şubat 2015).